

Lieke

© Anne Hoemakers 2019

Ontwerp & realisatie: Mooilucht, Hengelo

Druk: BoekenGilde

ISBN: 978-94-6323-999-8.

Spaar je tranen voor later zijn één van de gevleugelde woorden die Lieke vaak uitsprak, ik zelf heb lang erover nagedacht om dat als titel te gebruiken voor dit boek, maar bij die titel zou men kunnen denken aan een boek met een wagonlading ellende, en dat is het niet, echter je kan ook lachen tot tranen toe. Verder werd “Niet klagen, maar dragen en bidden om kracht” ook vaak door haar gebezigd; het is een typische uitspraak van die tijd voor Indo’s, maar ook voor Nederlanders.

Over Lieke schrijven is weten dat haar kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen weten wie hun oermoeder is. Alle kinderen, maar ook klein- en achterkleinkinderen hebben een bijdrage geleverd aan de totstandkoming van dit boek. Alle gebeurtenissen zijn op waarheid berust en veel feitelijk materiaal heb ik gekregen van Erna en Rob, maar sommige gebeurtenissen weten we niet en daarom heb ik in die gevallen mijn fantasie laten werken.

Anne Hoemakers

Die morgen ging Lieke al vroeg naar school, om zeven uur, maar het was maar van korte duur, hetgeen ze jammer vond, ze was graag op school. Alle vakken interesseerden haar, omdat ze erg leergierig was. Ze zat al in het laatste jaar van de ulo en zou dit jaar examen doen. Wat zou ze toch gaan doen na de middelbare school?

Hotel du Pavillon, middelste foto is de receptie waar Lieke werkte (voor meer informatie zie www.semarang.nl)

Kwiek, maar voldaan liep ze terug naar haar huis, wat zich achter het Hotel Du Pavillon van tante Engeline en tante Louise bevond. Beide tantes beheerden het hotel en achter was een klein vertrek als huisje ingericht waar ze samenwoonde met de beide tantes. Het was niet groot, maar wel van alle gemakken voorzien en ze had haar eigen ruimte om zich terug te trekken. Haar vader kwam niet vaak langs en als hij haar bezocht was het van korte duur, hij keek dan naar haar of ze er gezond uitzag, vroeg hoe

het op school ging en ging vervolgens in het restaurant wat eten, om daarna weer terug te gaan naar zijn drukke werkzaamheden. Ze had helemaal geen band met hem dan alleen de kennis dat hij haar vader was en dat de beide tantes haar verzorgden. Ze was maar twee uurtjes op school geweest, omdat de laatste twee uren uitvielen door afwezigheid leraar. Tante Engeline wachtte haar op en vroeg haar het restaurant schoon te maken, en wel per direct, omdat een groep van 10 mensen al om 12 uur zouden komen voor een uitgebreide lunch. Tijdens het schoonmaken van het buitenteras van het restaurant voelde ze dat iemand naar haar keek. In eerste instantie keek ze niet op en ging door met haar werkzaamheden, waarbij ze heel goed wist hoe ze te werk moest gaan. Eerst de tafels schoonmaken en daarna schikken zoals het hoorde, daarna het terras aanvegen, dan de tafels voorzien van borden en bestek, alles netjes strak ernaast neerleggen.

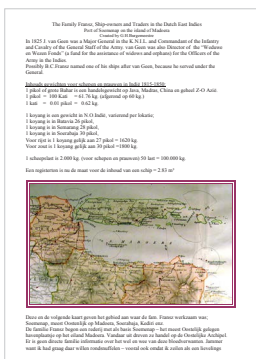
Tante Engeline had haar uitdrukkelijk laten weten dat het restaurant vóór 12 uur gedekt moest worden. Het was niet moeilijk voor haar, ze deed dit elke dag zorgvuldig en had er plezier in om het goed te doen. Voordat de gasten kwamen, keek ze altijd weer even naar alle mooie strakke tafels en dan was ze trots op zichzelf. Spoedig zouden de gasten het vuil maken en zou het een janboel worden.

Nog steeds voelde ze haar ogen op haar gericht, misschien dat tante Engeline of tante Louise haar controleerde? Nee dat was het niet, ze keek verder naar links en rechts en tenslotte naar de overkant en zag een inlandse vrouw gekleed in sarong kebaya. De uitstraling die uitging van die persoon in kwestie maakte haar ter plekke in de war. Ze had een lief gezicht en haar haar zat in een kondé (knotje), ze herkende haar, maar waarvan? Ze keerde zich om en ging verder met de werkzaamheden, er moest nog zoveel gedaan worden voor de gasten zouden komen. De vrouw bleef aan de overkant staan en stond rechttop met haar handen gevouwen voor haar lichaam en bleef zo staan en kijken. Lieke voelde de priemende

ogen van de vrouw en het maakte haar zenuwachtig. Kende ze deze vrouw? De vrouw bleef maar kijken en ineens wenkte ze naar Lieke om te komen. Ze keek om of niemand haar zag, want discipline was haar eigen en anders bleef het werk liggen. Langzaam liep ze naar de vrouw toe, tijdens het lopen begon haar hart sneller te kloppen van opwindning. Ze kon het niet bedwingen, dit was toch ongewoon, ze kende die vrouw toch niet. Op dat moment werd ze geroepen door Tante Engeline die haar vroeg of het allemaal wel lukte en tevens meedeelde dat de gasten waarschijnlijk een half uur eerder zouden komen.

O! Ze moest terug naar haar werk! Ze riep terug naar Tante Engeline dat het ze het had begrepen en excuseerde zich, helemaal verbouwereerd ging ze terug naar het terras om de tafels verder te schikken, daarbij keek ze steeds achterom naar de vrouw, die met de rechterwijsvinger eerst naar haar mond toeging om daarna met beiden handen in een hartvorm voor haar borst te houden. De vrouw deed het op zo'n betoverende manier dat Lieke nog meer van streek raakte.

Willem Alexander Franz, was geboren in Bondowoso op 11 februari 1887 en woonde al geruime tijd in Semarang (1913) alwaar hij werknemer was Standard Oil alsmede werknemer van de Maatschappij voor uitvoer en - en commissiehandel. Het geslacht Franz behoorde echt tot de elite. In de Indische Navorscher zijn hele pagina's aan ze gewijd. Ze hebben een link met die andere elite familie: Burgemeestre.

The Family Franz, Shipowner and Trader in the Dutch East Indies

Part 1: The Family Franz, Shipowner and Trader in the Dutch East Indies
List of Shipments to the Dutch East Indies
List of Shipments to the Dutch East Indies
List of Shipments to the Dutch East Indies

Year	Ship	From	To	Company	Notes
1887	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	First voyage to the Dutch East Indies
1888	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Second voyage to the Dutch East Indies
1889	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Third voyage to the Dutch East Indies
1890	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fourth voyage to the Dutch East Indies
1891	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fifth voyage to the Dutch East Indies
1892	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Sixth voyage to the Dutch East Indies
1893	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Seventh voyage to the Dutch East Indies
1894	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Eighth voyage to the Dutch East Indies
1895	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Ninth voyage to the Dutch East Indies
1896	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Tenth voyage to the Dutch East Indies
1897	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Eleventh voyage to the Dutch East Indies
1898	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Twelfth voyage to the Dutch East Indies
1899	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Thirteenth voyage to the Dutch East Indies
1900	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fourteenth voyage to the Dutch East Indies
1901	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fifteenth voyage to the Dutch East Indies
1902	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Sixteenth voyage to the Dutch East Indies
1903	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Seventeenth voyage to the Dutch East Indies
1904	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Eighteenth voyage to the Dutch East Indies
1905	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Nineteenth voyage to the Dutch East Indies
1906	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Twentieth voyage to the Dutch East Indies
1907	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Twenty-first voyage to the Dutch East Indies
1908	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Twenty-second voyage to the Dutch East Indies
1909	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Twenty-third voyage to the Dutch East Indies
1910	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Twenty-fourth voyage to the Dutch East Indies
1911	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Twenty-fifth voyage to the Dutch East Indies
1912	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Twenty-sixth voyage to the Dutch East Indies
1913	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Twenty-seventh voyage to the Dutch East Indies
1914	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Twenty-eighth voyage to the Dutch East Indies
1915	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Twenty-ninth voyage to the Dutch East Indies
1916	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Thirtieth voyage to the Dutch East Indies
1917	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Thirty-first voyage to the Dutch East Indies
1918	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Thirty-second voyage to the Dutch East Indies
1919	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Thirty-third voyage to the Dutch East Indies
1920	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Thirty-fourth voyage to the Dutch East Indies
1921	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Thirty-fifth voyage to the Dutch East Indies
1922	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Thirty-sixth voyage to the Dutch East Indies
1923	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Thirty-seventh voyage to the Dutch East Indies
1924	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Thirty-eighth voyage to the Dutch East Indies
1925	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Thirty-ninth voyage to the Dutch East Indies
1926	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fortieth voyage to the Dutch East Indies
1927	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Forty-first voyage to the Dutch East Indies
1928	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Forty-second voyage to the Dutch East Indies
1929	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Forty-third voyage to the Dutch East Indies
1930	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Forty-fourth voyage to the Dutch East Indies
1931	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Forty-fifth voyage to the Dutch East Indies
1932	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Forty-sixth voyage to the Dutch East Indies
1933	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Forty-seventh voyage to the Dutch East Indies
1934	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Forty-eighth voyage to the Dutch East Indies
1935	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Forty-ninth voyage to the Dutch East Indies
1936	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fiftieth voyage to the Dutch East Indies
1937	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fifty-first voyage to the Dutch East Indies
1938	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fifty-second voyage to the Dutch East Indies
1939	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fifty-third voyage to the Dutch East Indies
1940	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fifty-fourth voyage to the Dutch East Indies
1941	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fifty-fifth voyage to the Dutch East Indies
1942	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fifty-sixth voyage to the Dutch East Indies
1943	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fifty-seventh voyage to the Dutch East Indies
1944	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fifty-eighth voyage to the Dutch East Indies
1945	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Fifty-ninth voyage to the Dutch East Indies
1946	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Sixtieth voyage to the Dutch East Indies
1947	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Sixty-first voyage to the Dutch East Indies
1948	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Sixty-second voyage to the Dutch East Indies
1949	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Sixty-third voyage to the Dutch East Indies
1950	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Sixty-fourth voyage to the Dutch East Indies
1951	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Sixty-fifth voyage to the Dutch East Indies
1952	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Sixty-sixth voyage to the Dutch East Indies
1953	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Sixty-seventh voyage to the Dutch East Indies
1954	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Sixty-eighth voyage to the Dutch East Indies
1955	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Sixty-ninth voyage to the Dutch East Indies
1956	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Seventieth voyage to the Dutch East Indies
1957	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Seventy-first voyage to the Dutch East Indies
1958	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Seventy-second voyage to the Dutch East Indies
1959	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Seventy-third voyage to the Dutch East Indies
1960	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Seventy-fourth voyage to the Dutch East Indies
1961	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Seventy-fifth voyage to the Dutch East Indies
1962	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Seventy-sixth voyage to the Dutch East Indies
1963	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Seventy-seventh voyage to the Dutch East Indies
1964	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Seventy-eighth voyage to the Dutch East Indies
1965	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Seventy-ninth voyage to the Dutch East Indies
1966	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Eightieth voyage to the Dutch East Indies
1967	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Eighty-first voyage to the Dutch East Indies
1968	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Eighty-second voyage to the Dutch East Indies
1969	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Eighty-third voyage to the Dutch East Indies
1970	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Eighty-fourth voyage to the Dutch East Indies
1971	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Eighty-fifth voyage to the Dutch East Indies
1972	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Eighty-sixth voyage to the Dutch East Indies
1973	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Eighty-seventh voyage to the Dutch East Indies
1974	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Eighty-eighth voyage to the Dutch East Indies
1975	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Eighty-ninth voyage to the Dutch East Indies
1976	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Ninety voyage to the Dutch East Indies
1977	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Ninety-first voyage to the Dutch East Indies
1978	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Ninety-second voyage to the Dutch East Indies
1979	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Ninety-third voyage to the Dutch East Indies
1980	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Ninety-fourth voyage to the Dutch East Indies
1981	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Ninety-fifth voyage to the Dutch East Indies
1982	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Ninety-sixth voyage to the Dutch East Indies
1983	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Ninety-seventh voyage to the Dutch East Indies
1984	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Ninety-eighth voyage to the Dutch East Indies
1985	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	Ninety-ninth voyage to the Dutch East Indies
1986	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred voyage to the Dutch East Indies
1987	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and first voyage to the Dutch East Indies
1988	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and second voyage to the Dutch East Indies
1989	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and third voyage to the Dutch East Indies
1990	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fourth voyage to the Dutch East Indies
1991	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fifth voyage to the Dutch East Indies
1992	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and sixth voyage to the Dutch East Indies
1993	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and seventh voyage to the Dutch East Indies
1994	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and eighth voyage to the Dutch East Indies
1995	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and ninth voyage to the Dutch East Indies
1996	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and tenth voyage to the Dutch East Indies
1997	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and eleventh voyage to the Dutch East Indies
1998	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and twelfth voyage to the Dutch East Indies
1999	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and thirteenth voyage to the Dutch East Indies
2000	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fourteenth voyage to the Dutch East Indies
2001	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fifteenth voyage to the Dutch East Indies
2002	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and sixteenth voyage to the Dutch East Indies
2003	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and seventeenth voyage to the Dutch East Indies
2004	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and eighteenth voyage to the Dutch East Indies
2005	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and nineteenth voyage to the Dutch East Indies
2006	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and twentieth voyage to the Dutch East Indies
2007	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and twenty-first voyage to the Dutch East Indies
2008	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and twenty-second voyage to the Dutch East Indies
2009	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and twenty-third voyage to the Dutch East Indies
2010	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and twenty-fourth voyage to the Dutch East Indies
2011	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and twenty-fifth voyage to the Dutch East Indies
2012	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and twenty-sixth voyage to the Dutch East Indies
2013	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and twenty-seventh voyage to the Dutch East Indies
2014	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and twenty-eighth voyage to the Dutch East Indies
2015	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and twenty-ninth voyage to the Dutch East Indies
2016	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and thirtieth voyage to the Dutch East Indies
2017	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and thirty-first voyage to the Dutch East Indies
2018	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and thirty-second voyage to the Dutch East Indies
2019	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and thirty-third voyage to the Dutch East Indies
2020	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and thirty-fourth voyage to the Dutch East Indies
2021	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and thirty-fifth voyage to the Dutch East Indies
2022	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and thirty-sixth voyage to the Dutch East Indies
2023	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and thirty-seventh voyage to the Dutch East Indies
2024	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and thirty-eighth voyage to the Dutch East Indies
2025	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and thirty-ninth voyage to the Dutch East Indies
2026	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fortieth voyage to the Dutch East Indies
2027	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and forty-first voyage to the Dutch East Indies
2028	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and forty-second voyage to the Dutch East Indies
2029	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and forty-third voyage to the Dutch East Indies
2030	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and forty-fourth voyage to the Dutch East Indies
2031	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and forty-fifth voyage to the Dutch East Indies
2032	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and forty-sixth voyage to the Dutch East Indies
2033	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and forty-seventh voyage to the Dutch East Indies
2034	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and forty-eighth voyage to the Dutch East Indies
2035	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and forty-ninth voyage to the Dutch East Indies
2036	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fiftieth voyage to the Dutch East Indies
2037	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fifty-first voyage to the Dutch East Indies
2038	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fifty-second voyage to the Dutch East Indies
2039	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fifty-third voyage to the Dutch East Indies
2040	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fifty-fourth voyage to the Dutch East Indies
2041	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fifty-fifth voyage to the Dutch East Indies
2042	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fifty-sixth voyage to the Dutch East Indies
2043	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fifty-seventh voyage to the Dutch East Indies
2044	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fifty-eighth voyage to the Dutch East Indies
2045	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and fifty-ninth voyage to the Dutch East Indies
2046	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and sixtieth voyage to the Dutch East Indies
2047	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and sixty-first voyage to the Dutch East Indies
2048	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and sixty-second voyage to the Dutch East Indies
2049	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and sixty-third voyage to the Dutch East Indies
2050	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and sixty-fourth voyage to the Dutch East Indies
2051	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and sixty-fifth voyage to the Dutch East Indies
2052	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and sixty-sixth voyage to the Dutch East Indies
2053	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and sixty-seventh voyage to the Dutch East Indies
2054	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and sixty-eighth voyage to the Dutch East Indies
2055	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and sixty-ninth voyage to the Dutch East Indies
2056	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and seventieth voyage to the Dutch East Indies
2057	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and seventy-first voyage to the Dutch East Indies
2058	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and seventy-second voyage to the Dutch East Indies
2059	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and seventy-third voyage to the Dutch East Indies
2060	De Vries	Amsterdam	Batavia	De Vries	One hundred and seventy-fourth voyage to the Dutch East Indies

Tjang was haar naam, haar echte naam was Raden Ayu Asti, maar ze werd later door Lieke en kinderen Tjang genoemd omdat die naam oma betekent in het Maleis. Ze was als klein meisje komen werken in het grote huis dat nu bewoond werd door Willem Alexander Fransz, een man die haar in de gaten hield. Ze voelde wel dat hij haar bewegingen volgde, maar ze was zich niet bewust van haar schoonheid, noch van haar bevallige manier van lopen. Met kleine pasjes - ze kon niet harder lopen door haar sarong - deed ze het huishouden.

Af en toe hielp ze ook Manus de tuinman met de tuin, hij verzorgde de fruitbomen en gewassen en zij hielp hem daarmee, ook had ze haar eigen kruidentuintje, waar hij haar dan mee hielp. Ze konden het goed met elkaar vinden en praatten weinig tijdens de tuinbezigheden en eigenlijk vond Tjang dat het leukste van het wonen en werken in dit huis, het koken en huishouden ging haar goed af. Manus, was een echte inlandse jongeman die stiller gek op haar was, maar zij zag Manus als een vriend waar ze goed mee overweg kon. Ze lachten veel en maakte haar echt wegwijs in de tuin, kortom ze leken wel broer en zus. Manus dacht dat hij een extra zintuig had en alles voorvoelde dus in een gekke bui vertelde hij Tjang dat ze volgend jaar zou bevallen van een zoon. Hoe kon Manus dat nou toch zeggen? Ze wist van Manus dat hij vaker gelijk had, hij had een voorzienige blik en had vaker gelijk gehad met zijn uitspraken, maar deze uitspraak wilde ze liever niet horen. In die hete moessondagen werd Tjang het hof gemaakt door Willem Alexander Fransz, de Indische-Nederlander. Hij was helemaal idolaat van deze vrouw en spendeerde vele middagen, maar vooral nachten bij haar en al spoedig was Tjang zwanger van Louis Eduard, Eddy genaamd, het eerste kind van hun beiden, hij werd geboren op 21 juli 1908.

1.11.10.1

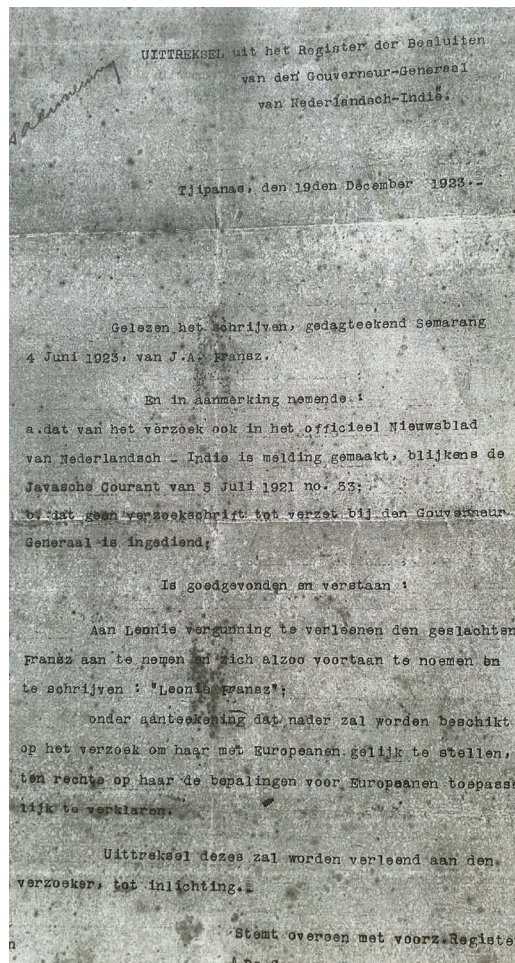
EXTRACT uit het Doopregister der Protestantsche
Gemeente te Samarang

Den 15 April 1920 is gedoopt Samarang
gedurende de openbare godsdiensttoetsing
ten huize van de protestanten
Louis Eduard
geboren te Solo den 11 Juli 1908
kind van (a) Willem Alexander Fransz
en
(a) Johanna Wilhelmina de Jav. vrouw Cetti
Dooptuigen waren
(a) M. P.
(a) M. P.

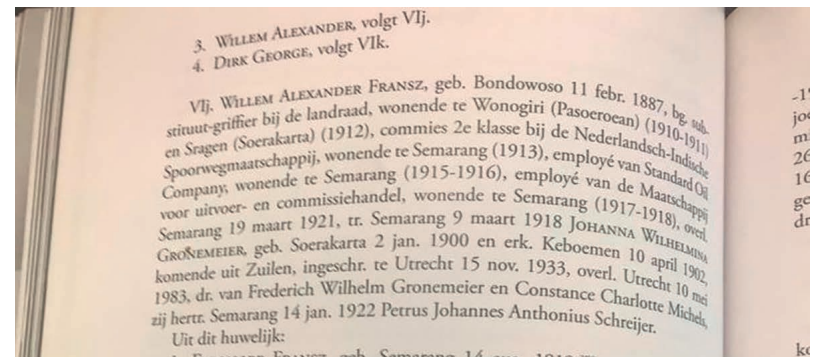
De Kerkeraad der Protestantsche Gemeente
te Samarang
den 24 April 1920
Namens dezen:
De Predikant,
M. P.

Doopte Louis Eduard, hierna Eddy (broer van Lieke) en geboren in 1908. In april 1920 gedoopt als zoon van Willem Alexander Fransz en zie hoe opmerkelijk Tjang vermeld wordt als de Jav. (=Javaanse) Vrouw

Willem Alexander bleef gedurende ruime tijd bij Tjang, maar zag haar niet als zijn wet-
telijke echtgenote en daardoor werd Eddy ook niet erkend als het kind van Willem
Alexander en Tjang. Eddy werd opgevoed bij zijn moeder. Weldra werd Léonie – later
Lieke- op 25 mei 1916 geboren. Echter pas zeven jaar later zou de Gouverneur-Generaal
van Nederlandsch-Indië Lieke de vergunning verlenen de geslachtsnaam Fransz aan te
nemen, echter Eddy heeft die naam pas vele jaren later mogen ontvangen.

Officieel bewijs dat Lieke's achternaam Fransz is

Volgens de Indische Navorser trouwt Willem Alexander Fransz op 9 maart 1918 met Johanna Wilhelmina Grönemeier, hij overleed 19 maart 1921 nog vóór zijn 2e dochter werd geboren.

Lieke moet ongeveer vier jaar oud zijn geweest toen Willem Alexander Fransz het noodzakelijk vond dat zijn dochter een goede opvoeding nodig had en in zijn ogen betekende dat Tjang – als baboe zijnde – dat niet kon, met andere woorden ze kon niet langer bij Tjang blijven en aldus zou hij haar daar weghalen. Hij bezocht haar in haar kleine hutje en maakte haar kenbaar dat zijn twee oudere zussen - met de 'goede Hollandse' mentaliteit - de opvoeding verder zouden verzorgen. Goede Hollandse manieren, goede scholing etc. voor de kleine Lieke.

Tjang was het hier natuurlijk helemaal niet mee eens, maar ze kon weinig inbrengen. Als inlandse vrouw had ze niet veel te vertellen, ze leefde van Willem Alexander Fransz, haar hutje werd betaald door hem, hij zorgde voor haar inkomsten, hij kon haar maken of breken. Hartverscheurend moest ze afscheid nemen van de kleine meid en de kleine Lieke wist niet anders dat ze even met papa meeging naar tante Engeline en tante Louise en daar was het best gezellig.

Wel gaf Willem Alexander Fransz haar toestemming in de buurt te blijven zodat ze altijd kon kijken naar het meisje, maar ze mocht onder geen beding haar benaderen. Vanaf die dag waren Tjangs dagelijkse beslommeringen het iedere dag opvangen van een glimp van de kleine Lieke, maar er waren dagen dat ze het meisje helemaal niet zag. De jaren

verstreken en verstreken en langzamerhand zag ze de kleine meid groter en groter worden. Ze zag hoe ze gekleed was, hoe ze speelde met de dieren, maar vooral hoe ze alsmoer werd. Ook volgde Tjang Lieke, zonder dat deze het in de gaten had, op weg naar school om te zien hoe ze aldaar omging met andere kinderen. Voor Tjang moeten dat vreselijke moeilijke jaren zijn geweest, het volgen van je eigen dochter, maar haar niet mogen benaderen of aanraken, maar ze wist dat het ooit anders zou worden. Het is nooit duidelijk geweest waarom juist Lieke en niet Eddy of beiden weggehaald zijn bij Tjang.

Lieke werd kil ontvangen door tante Engeline en tante Louise. De twee zusters moesten van hun gezamenlijke broer het meisje opvoeden zoals het hoort. En die opvoeding kreeg Lieke, zoals het hoorde. Lieke werd een voorbeeldige leerling op de lagere school, maar ook daarna zou ze uiteindelijk de ulo halen, wat voor die tijd uniek was. Het was een bijzonder intelligent kind dat goed was in taal, maar ook in rekenen en als meisje werd ze toch meer de kant van taal geduwd, zo leerde ze zelfs stenografie, wat voor weinigen weggelegd was in die tijd.

In de vrije uren naast school werkte ze vanaf haar 14e in het Hotel du Pavillon, ze werd als mooie verschijning in de receptie geplaatst, maar hielp ook mee in de bediening. Dit hotel werd door beide tantes gerund. Naast een goede opleiding en mede door het werk in het restaurant, leerde ze de etiquette; ze kon eten zonder dat je het bestek hoorde! Ze werd een mooie volwassen vrouw en klanten kwamen – behalve natuurlijk voor het eten- ook voor haar naar het restaurant.

Ze liep al net zo bevallig als Tjang en straalde altijd. Het meisje werd goed ‘opgevoed’ door haar tantes, maar deze konden haar niet met de liefde omringen zoals haar echte moeder – Tjang- die zou hebben gegeven. Een knuffel, een liefkozing of een omhelzing werd haar nooit gegeven en dat was ook erg moeilijk voor haar toen ze later zelf kinderen kreeg, omdat ze hier niet mee was opgegroeid.

Echter nooit vroeg Lieke het hoe en waarom, ook niet wanneer haar vader haar bezocht in het restaurant. Was ze te schuchter om het te vragen? De tijden waren toen anders, men accepteerde de situatie zoals het was. Er was niemand die haar ooit iets vertelde en zo schreed de tijd voort in dagen van vreugde met de baboes, koelies, tantes en natuurlijk op school, maar ook van eenzaamheid alleen op haar kamertje niet wetende dat haar moeder zo dicht in haar buurt was en die ze zonder dat ze het wist, miste; de knuffel, de zoen op een wondje, een liefdevolle omarming of de aai over je bol.

Er zou een gezelschap van 15 mensen eten in restaurant. Ze zouden om 1 uur arriveren en Lieke was al drukdoende om de tafels te schikken, ze liep voor op schema en was tevreden met zichzelf. Opnieuw voelde ze dat er iemand op haar lette en weer keek ze naar de overkant waar de vrouw met de priemende ogen haar bleef aankijken. Ook nu waren haar handen gevouwen voor haar lichaam en stond ze daar maar te kijken en maar kijken. Er ging een serene schoonheid van haar uit, zoals de vrouw daar stond. Omdat Lieke op schema was, reageerde ze dan ook meteen toen de vrouw haar wenkte en Lieke liep in snelle pasjes naar haar toe. De vrouw maakte haar handen los, en strekte beide armen naar boven alsof ze God dankte en vervolgens maakte ze met haar armen een omarmingsgebaar naar Lieke toe, die alsmoer verwarrender werd naarmate ze de vrouw naderde. Toen ze op een meter afstand van de vrouw stond, zag ze dat de vrouw huilde en ze realiseerde niet wat er gaande was. De vrouw stamelde, ondertussen haar tranen ruw met de handen weghalend, dat zij haar dochter was die 15 jaar geleden van haar afgenomen was. Stokstijf bleef ze staan toen ze dit hoorde, ze was 18 jaar en ze wist inmiddels dat de twee tantes die haar hadden opgevoed daarvan niet één haar eigen moeder was. De vrouw nam haar in haar armen en wiegde haar alsof ze het kindje van vroeger was en Lieke voelde de intense warmte die ervan uit ging, dit kende ze helemaal niet. Ze liet het haar allemaal welgevallen, de vrouw streek door haar dikke bos met haren en prevelde zachtjes haar naam, waarbij tranen stroomden over haar wangen.

Lieke wist niet hoe ze hiermee moest omgaan, haar weggedrukte gevoelens voor zover die weggedrukt waren, waren ineens daar. Ze kon niet huilen, want haar werd altijd gezegd om flink te zijn, maar ze voelde wel degelijk dat dit de echte liefde van een moeder was en dat die van haar ontnomen was. Tjang kon alleen maar haar meisje omarmen en huilen, huilen, huilen. Beiden wisten zich geen raad met de situatie.

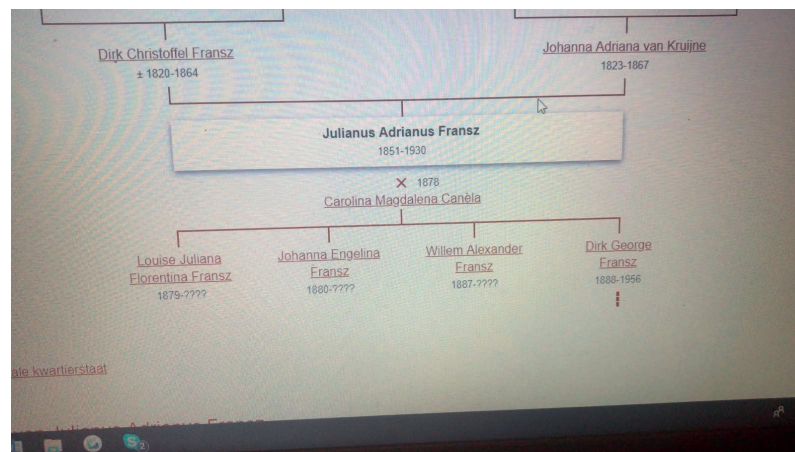
Door de shutters van het woonverblijf van tante Engeline en tante Louise zagen de beide tantes hoe Lieke en Tjang een zeer emotionele ontmoeting hadden. Zij zelf voelden op dat moment niets, maar ze begrepen heel goed dat het moment was gekomen dat ze de beide vrouwen niet meer van elkaar konden weghouden. Willem Alexander was inmiddels al overleden. De zussen moesten nu zelf beslissen wat ze met deze situatie zouden doen en zij ontboden Tjang in hun huis. Als kille dames en echte tantes hadden ze een zakelijke – niet emotionele – gesprek met Tjang, die weliswaar ontredderd was, maar wel ouder en wijzer geworden en daardoor de tantes goed van repliek kon dienen.

Ontroerd maakte zij hen kenbaar dat ze lang genoeg gewacht had. Het was haar kind en zagen ze niet dat Lieke oud genoeg is nu om te weten wie haar echte moeder is. Ze was even haar rol van baboe vergeten en ze vocht in emotionele bewoordingen om haar meisje, nou ja klein was Lieke niet meer. Uiteindelijk gaven de beide tantes toe, Willem Alexander was overleden, Lieke was een volwassen vrouw en zij beiden hadden tenslotte hun taak volbracht.

Zo bracht Lieke na deze gebeurtenis, in de vrije uurtjes van school of van werkzaamheden restaurant, de meeste tijd door bij Tjang in haar hutje, en moeder en dochter bespraken veel. Tjang vertelde haar dat ze altijd in de buurt was van Lieke; bijna elke dag had ze Lieke even kunnen zien, maar helaas niet gevoeld. Op afstand had ze toegekeken als Lieke in het restaurant werkte, of naar school ging en ze had altijd zacht schietgebedjes gepreveld dat Lieke een mooie dag, week of weekend zou hebben en vooral dat Lieke niets zou overkomen, waarop Lieke haar lachend vertelde dat ze die uitstraling altijd gevoeld had.

Tjang maakte haar wegwijs in de Indische kruiden die goed zijn voor lichaam en geest. Vaak liepen ze in de kruidentuin van Tjang en Lieke was een leergierige meid die snel alles opnam. Tjang maakte haar wegwijs hoe ze de kruiden kon gebruiken voor diverse kwalen, zoals de jonge bamboescheuten tegen gewrichtsziekten en ontstekingen, sereh (citroengras) tegen hoofdpijn, koorts en diarree. Verder djahe (gember) tegen maagkrampen en het inademen van de stoom hiervan tegen longinfecties en verkoudheid. De aan gember verwante laos, veelzijdig voor uitwendig en inwendig gebruik. Dan de koenjit (kurkuma), wat een ontgiftende werking heeft, maar waar momenteel nog meer heilzame werkingen aan worden toegedicht. Verder tamarinde met zijn bijzondere verschillende eigenschappen, maar Tjang leerde Lieke dat tamarinde ook lekker is in vleesgerechten om het vlees lekker zacht te laten worden. Tjang leerde Lieke dat kaneel naarmate de boom ouder wordt de kaneel ook stijgt in kwaliteit. Het moet wel één van Lieke's lievelingskruiden zijn geweest, want vele jaren later vertelde Lieke lachenderwijs aan haar kinderen dat haar oma's familienaam Canèla was en dat haar wortels in Portugal lagen. Ze vereenzelvde zich met het kruid kaneel!

Echter pas vele jaren later komen we erachter dat het op waarheid berust.

De Indische Navorscher, opa van Lieke, Julianus Adrianus Fransz trouwt met Carolina Magdalena Canèla

Tjangs tuin was vol met de heerlijkste vruchten die je maar kon bedenken en zij legde aan Lieke uit hoe de verschillende vruchten heten, maar ook wat je er zoal mee kon doen. Er waren mangobomen, bananenbomen, papayabomen, maar ook zuurzak en zoetzak. En dan natuurlijk ook de durian die wanneer je hier teveel van eet, je serotine spiegel in je hersenen kan verhogen en dat heeft weer invloed op je stemming, je slaap, emotie, seksuele activiteit en eetlust. Verder de jeruk (alle citrusvruchten) waarvan de sinaasappel jeruk manis (zoete citroen) wordt genoemd. De papaya kon ook gebruikt wanneer deze nog niet rijp is en doet het erg goed in een pittige salade. En dan de pisang – banaan – na graan, maïs en rijst het meest gegeten voedsel ter wereld! Lieke snoof de geur van de diverse vruchten zodanig op om deze nooit meer te vergeten. Ook leerde Tjang haar de fijne kneepjes van de Indische keuken, de rode, de gele en de witte ui en natuurlijk de onvermijdelijke knoflook. Tjang lachte haar uit met haar handen in de zij wanneer Lieke de uien in juliennes sneed en waarbij Lieke erg moest tranen, Lieke lachte dan door haar tranen heen. Tjang leerde Lieke hoe ze de verschil-

lende kruiden moest gebruiken en in welke combinatie, waarbij haar alle kruiden werden voorgeschoteld. Tjang leerde Lieke proeven waarbij Lieke moest raden wat voor kruid het was. Dit spelletje deden ze totdat Lieke alles in één keer goed raadde.

Ze leerde hoe ze de verschillende kruiden moest fijnstampen voor een heerlijke boemboe (kruidenmengsel) voor de diverse gerechten. En natuurlijk de Spaanse pepers, waarvan Lieke later tegen Anne vertelde dat deze vol met vitamine C zitten, want haar ogen waren door de slechte voeding in de oorlog erg verzwakt, maar door het vele eten van deze pepers werden ze volgens haar beter. Daarnaast vertelde Tjang over de bijzondere jamus voor haar lijf en leden, jamu staat voor traditionele Indonesische geneesmiddelen en wordt samengesteld door wat de natuur biedt aan bladeren, wortelen, rijst, fruit, kruiden en/of eieren. Het werd gestampt, gekookt, een aftreksel van gemaakt of vermengd. Van Tjang moest Lieke ook elke dag een hele bittere jamu drinken; het was gemaakt van takken, wortels en zag eruit als gedroogde niet vermalen compost en daar werd een hele week thee van getrokken. Volgens Tjang was het goed voor je huid en kreeg je geen jeugdpuistjes. Alle jamus werden pas ingenomen na de eerste menstruatie en tijdens de menstruatie mocht je dit niet gebruiken, volgens Tjang.

Ook later toen de toko's in Nederland kwamen, kocht Lieke kant-en-klare jamus om ze te geven aan haar dochters vanaf de eerste menstruatie, echter het was alleen de jongste die dit uiteindelijk zodanig opgedrongen kreeg, dat er geen keus was. Lieke zweerde bij jamu galian singset, een kruid waar nu pillen van worden gemaakt en die nu worden aangeprezen om je lichaamsgewicht te reduceren, maar ook de bittere jamu was haar favoriet. En zoals het een baboe -want dat was Tjang op en top- betaamt, leerde Lieke ook met de tien geboden eten. Dat kende ze niet van haar beide tantes en helemaal niet in het restaurant. Jaren later in Nederland betrapten haar kinderen haar af en toe op dit eetgebruik, waarbij ze dat alleen deed bij bijzondere gelegenheden omdat ze geen aanstoot wilde geven aan haar Hollandse omgeving.

De verloren tijd moest ingehaald worden, en moeder en dochter deden wat ze konden om deze tijd goed te benutten, maar zij konden de tijd niet veranderen, die was onontkoombaar. Intussen keken de tantes toe hoe het contact tussen Tjang en Lieke weer op gang kwam, zij hielden het helemaal niet meer tegen, zolang Lieke haar huiswerk deed en in het restaurant hielp, was het prima. Pas nu leerde Lieke ook haar broer Eddy kennen waarvan ze het bestaan niet wist.

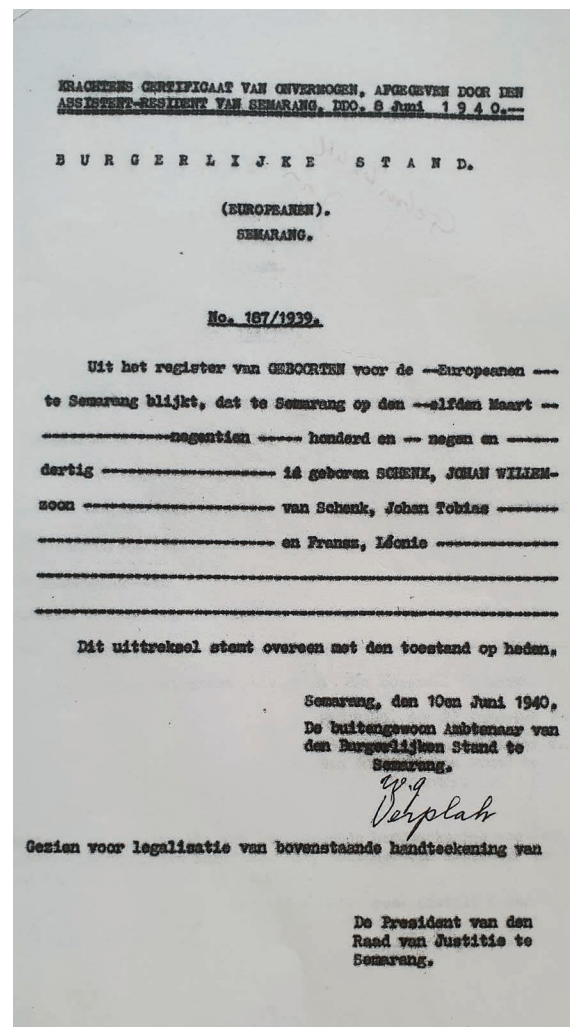

Eddy, broer van Lieke.

Maar Lieke werd een mooie volwassen vrouw die een eigen willetje kreeg en lichtelijk opstandig begon te worden van de betutteling van de beide tantes.

Het was voor haar een hard gelag om achteraf vast te stellen dat Tjang in de buurt was, haar eigen moeder, die haar al die tijd ontnomen was. In die opstandigheid ontmoette ze Johan Schenk (geboren 21 april 1897), een kunstschilder. Hij was een man van weinig woorden, een echte kunstenaar, een levensgenieter, maar ook een alcoholist die zelf van alles brouwde en verkocht aan slijterijen, maar hijzelf was eigenlijk de grootste afnemer van zijn eigen toko. Lieke ontvluchtte het huis van de beide tantes om definitief bij Johan te wonen en al gauw was ze zwanger van haar eerste kind, die ze Jan noemden. Kort daarna werden Erna en Alfredo geboren.

Weldra was het eind in zicht van de goede oude tijd (tempo doeloe). In Europa heerste Hitler en in het Verre Oosten rukte het Japanse leger op. Het was aan de vooravond van de oorlog en het einde van Nederlandsch-Indië dat Lieke en Johan met hun drie kinderen in een buitenkamp werden geplaatst (www.buitenkampers.nl). Buitenkampen waren een soort kampongs waar je woonde, je was vrij om te gaan en staan waar je wilde, maar het was een gebied waar de Jap ook kon komen. Het was een te kleine ruimte, waar ze met zijn vijven sliepen. De gezamenlijke wasruimte was de kali verderop. De voorzieningen waren erg slecht en de hygiëne was ver te zoeken; ratten, wandluizen en vliegen waren deelgenoot in de barakken waar de mensen als sardientjes in een blik waren gestopt. In een korte tijd was Lieke volwassen en gehard door het leven, ze moest zich redden in deze barre tijd. Er was een tekort aan goed voedsel, af en toe kreeg ze meel en rijst en daar probeerde ze het beste van te maken.

Met haar vindingrijkheid besloot ze om hier koekjes van te bakken en ze te verkopen. Ze deed ze in een rieten schoudertas en ging in haar sarong kebaja, maar wel blootsvoets de straat op om ze te verkopen. Ze wist door haar charme en haar ervaring in het restaurant van haar tantes hoe ze de etenswaar aan de man of vrouw moest brengen. Vaak werden de koekjes die niet verkocht waren, thuis gegeten.

Ook de Japanners keken op van deze mooie jonge vrouw en haar bevallige loop en haar verschijning deed menig mans hart kloppen. Ze was een ondernemende, sterke vrouw, die goed voor haar kinderen zorgde, maar dat respect had de Jap niet en menig keer werd ze vreselijk toegetakeld of seksueel misbruikt. Dan kwam ze tot bloedens toe in het kleine verblijf alwaar de kinderen en Johan op haar wachten voor het eten..... als er eten was. Lieke werd daardoor alleen maar sterker en harder voor haarzelf, maar ook naar haar kinderen toe. Net zoals alle kinderen in de kampongs hadden Jan, Erna en Alfredo hadden altijd honger en waren zwaar ondervoed, dagelijks je eten krijgen was een luxe en Lieke spaarde het weinige eten uit haar eigen mond voor de kleintjes.

Naast het feit dat Johan Schenk alcoholist was, was hij ook zwaar astmatisch en ze mochten niet lang van hem genieten. Hij stierf kort nadat ze hun intrek in de kampong (buitenkamp) hadden genomen. De tranen werden niet gespaard, het zullen de eerste tranen zijn geweest die Lieke geplengd moet hebben, het mooie jonge gezinnetje was al niet meer. Vol liefde waste Lieke Johan lichaam en legde hem in een kist gemaakt van een oude kast en bezaaide zijn ontzielde lichaam met rode rozen. Zij moest verder met haar drie kleine roosjes.

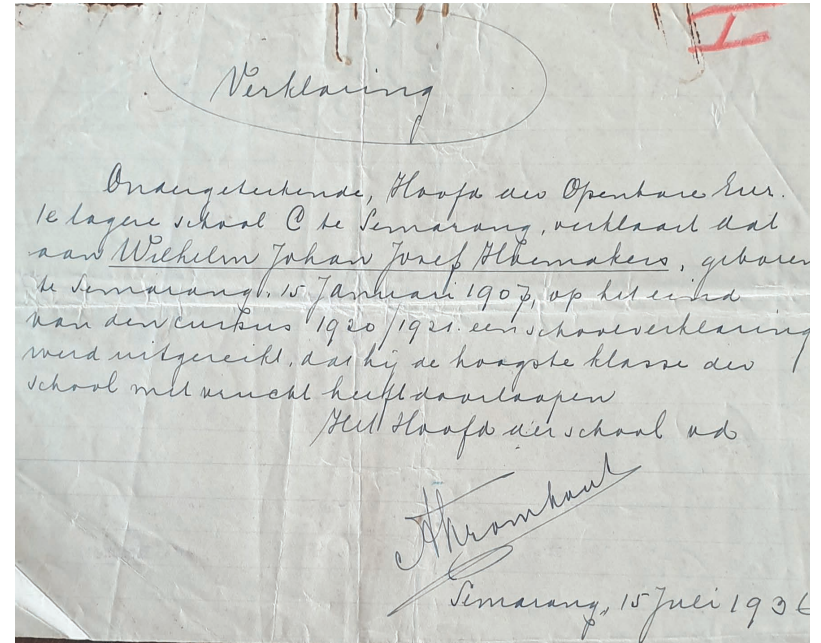
Het was die keer dat Alfred al lang geen voedsel had gehad, Lieke was net weer toegetakeld door de Jap, die ze vergeten was te begroeten doordat Lieke zo blij was dat ze weer eens wat meer rijst en suiker – hetgeen een bijzonderheid was – had voor de kinderen. Iedereen in het kamp moest buigen voor de Jap als eerbetoon aan de Japanse keizer, maar in haar enthousiasme was Lieke het even vergeten. Alfred wachtte haar op in de van bamboe gemaakte kleine hut en was zo verheugd over het kommetje rijst en suiker dat hij zag, dat hij als een gulzigaard alles in zijn kleine mondje stopte en vergat goed te kauwen. De rijst bleef in zijn keeltje steken, hij stakte met zijn adem. Ze schreeuwde om hulp, maar in het interneringskamp was er altijd wel geschreeuw, niemand die opkeek van weer een schreeuw om hulp. Ze schudde Alfred door elkaar, ze rukte aan de jongen, met haar weinige kennis van hoe en wat, kon ze hem niet helpen. Met lede ogen zag ze hoe de kleine jongen stikte in het eten met het kommetje rijst naast hem. Niemand in de buurt om hem of haar te helpen. Het kommetje rijst bleef verder onaangeroerd staan, zelfs zijn zus Erna, die ook zo'n honger had, mocht het kommetje rijst niet opeten, want daarin was Lieke standvastig, het kommetje rijst was voor Alfred ook nu hij het niet meer kon opeten, het was en bleef zijn eten. Het was een maand later nadat ze haar man Johan begraven had.

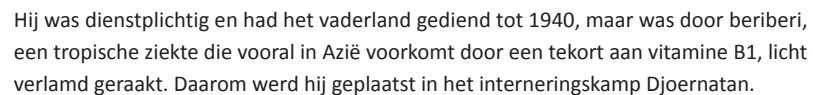
Willy Hoemakers als kindje

Wilhelm Johan Jozef Hoemakers (hierna Willy) was geboren in Semarang in 1907 en groeide aldaar op en heeft zelfs bij Eddy – Lieke's broer – in de klas gezeten op de lagere school!

Verklaring 1e lagere school C Semarang (Willy Hoemakers)

Willy stond ergens in het midden van de gevangenis 'Djoernatan' te Semarang, het interneringskamp voor mannen op Java, hij stond bij zijn barak, die hij samen deelde met vele andere mannen, kortom teveel mannen werden weg gestouwd in te kleine ruimtes. Hij had toch voor de oorlog een leuk bedrijf in bakfietsen (becaks) gehad met de verhuur of verkoop en het was een goed lopend bedrijfje geweest; wel 45 mensen had hij in dienst! Echter de oorlog bracht een eind aan dat goede bestaan. Al op jonge leeftijd had hij last van zijn ogen en had dientengevolge de Technische School niet kunnen afmaken.

VERKLARING

Ondergetekende, RESINK, Th., huideg
adres: THORBECKELAAN. 545 - DEN HAAG.
verklaart hierbij,

dat de heer HOEMAKERS, W.J., vanaf
Januari 1945 met hem in de gevangenis
DJOERNATAN te SEMARANG geïnterneerd is
gewest;

dat bij het transport van de geïnterneerden
van Semarang naar de boot bij Ngawi,
begin April 1945, de heer Hoemakers ontbrak,
omdat hij, bijkomen tot de heer Kwak niken,
in het gevangenis-hospitaal was opgenomen;

dat de heer Hoemakers voor zijn internering
een transport-bedrijf te Semarang had.

Th. Resink

J. A. van der Schraaf
Luitenant ter Zee

VERKLARING

Ondergetekende, J.A. van der Schraaf, Luitenant
ter zee der 2e Klasse OC, Commandant Hr Ms "Goes", verklaart
hiermede, dat de heer

W.J. Hoemakers

thans wonende te Enschede, Taurusstraat 13 in het jaar 1945
geïnterneerd is geweest in de gevangenis "Djoernatan" te
Semarang (Indonesië).

Betrokkene heeft in de voorgaande bezettingsjaren
een transport-bedrijf gehad.

a/b Hr Ms "Goes",
2 April 1957,
De Commandant,
De Ltz 2 OC,

J.A.v.d.Schraaf.

Langzaamaan werd hij alsmat zwakker door het tekort aan voedsel, de slaag van de Jap en de verdere barre omstandigheden. Maar hij leefde en ook in de barakken van het interneringskamp bleef hij optimistisch over de toekomst.

Af en toe speelde hij op een oude piano die ergens in een hoek van het interneringskamp stond. Het was een raadsel hoe die piano daar terecht is gekomen, maar voor hem was het steeds weer een lichtpuntje in zijn donkere bestaan in het interneringskamp. Het was een piano met ouderwetse ivoren toetsen, bepaalde toetsen waren er niet, die waren eraf gebroken of afgehaald, maar ach wie lette daar op, die toetsen werden overgeslagen wanneer hij speelde. Gedurende een tijd speelde hij met slechts één hand, omdat de ander hand gewond was. Het verbaasde hem dat hij toch nog veel liedjes – bij memorie- kende. Als hij de melodie maar onthield, dan kwam je er wel en die andere hand kon dan mooi helen. Hij speelde geestelijke liederen, die hij vroeger van zijn bijeenkomsten bij het Leger des Heils kende, maar ook van zendeling Bilderdijk. Voor de oorlog had hij vele liederen voor hem vertaald naar het Maleis. Ook kende hij wat klassieke nummers die hij vroeger geleerd had. Het waren allemaal flarden van de stukken, die hij probeerde te herinneren en met zijn eigen neuriën probeerde hij de noten te spelen. Al met al werden de flarden behoorlijke, maar wel incomplete stukken. Het spelen op die gammele piano in het interneringskamp hield hem letterlijk en figuurlijk op de been en mede door het spelen op die piano werd zijn blik op de toekomst optimistischer en smeedde hij een plan om uit het interneringskamp te vluchten.

Het interneringskamp was goed omheind met palen waartussen draad gespannen was die - vaak, maar niet altijd - onder stroom stond. Wanneer de sirene weer eens hard loeide, wist je dat er weer een gevangene geprobeerd had tussen de draden door te ontkomen, maar toch door de stroomspanning het leven liet. Voor Willy was dit geen optie om het zo te proberen, hij liep slecht en was niet zo behendig om daartussen door te kruipen en weg te rennen. Hij moest het anders proberen, maar hoe wist hij nog niet. De gewone ingangspoort was nog de beste mogelijkheid, wanneer die openstond en de Jap even niet keek, zou hij de kans grijpen om gewoon daardoor weg te vluchten. Hij observeerde voor een tijdje de dagelijkse gang van zaken van het openen van de poort, de tijden en de duur dat deze openstond. De tijden waren in de morgen om 7 uur, om 12 uur en om zes uur 's avonds, dan moest iedereen binnen zijn. Hij dacht erover na, zes uur 's avonds zou het beste zijn, dan was het al wat schemerachtig en dan kon hij makkelijker wegglijpen.

Hij controleerde voor veertien dagen hoe het schema liep van de openingstijden poort en wat er zoal gebeurde tijdens die opening. Om 7 uur 's morgens ging de poort helemaal open en kwam er vaak een truck binnen en dat gebeurde eveneens om 12 uur. De truck had soms goederen aan boord, maar ook vaak personen. De poort ging dan helemaal open en de Jap stond dan aan de zijkant en liet de truck passeren, er was altijd maar één Jap die bij de poort stond en het geheel gadesloeg. 's Avonds om zes uur werd er vaak een truck met of zonder personen binnen gelaten, maar vaker was dat het tijdstip dat nieuwe gevangenen ook lopend werden binnen gelaten. Willy koos om te vluchten als er personen binnenkwamen en dan wel om zes uur 's avonds, het tijdstip was goed en de poort was qua tijdsduur wat langer open. Hij zou wachten op die ene keer 's avonds dat er veel personen binnen zouden worden gelaten en hij makkelijker ertussen uit zou kunnen glijpen.

Op die bewuste dag dat Willy het interneringskamp vluchtte keek de Jap wel naar hem om, hij kende die mankepoet wel, het was een zwakke man die wel leuk op de piano speelde. Ja, dat zou hij wel missen, die muziek hier in dit godvergeten kamp. Hij lachte en vroeg zichzelf af hoe lang het zou duren voordat deze man ergens voor dood zou liggen, waar de beesten of vogels hem zouden opvreten. De Jap vond zichzelf erg slim want dit was een betere oplossing, nu hoefde hij deze man niet te laten begraven ergens in een kuil buiten het kamp. Willy liep zo hard hij kon, hij was verzwakt en rennen kon hij niet goed met zijn benen, maar hij was blij dat het wat donkerder werd buiten zodat hij niet al te zichtbaar was. Hij kende de omgeving wel en al snel was hij ver van het kamp op één van de hoofdwegen naar de stad. Hij vlijde zich tegen een boom aan om te gaan slapen, hij dankte God en viel als een blok in slaap met een glimlach op zijn gezicht.

Na de oorlog is er een woelige strijd gaande in Indonesië tussen alles wat Nederlands was - lees Indisch Nederland- en Indonesië. De laatste wilde onafhankelijk zijn van Nederland. Alles wat enigszins blank was of Nederlands bloed had, was niet meer welkom in hun eigen geboorteland. Vele Indische Nederlanders en Indo-Europeanen bleven in de kampen wonen, omdat het daarbuiten te gevaarlijk werd. Langzaamaan kwam de repatriëring op gang om al die mensen in veiligheid naar Europa of Nederland te verschepen.

In die tijd leren Lieke en Willy elkander kennen. Willy zag haar en was op slag verliefd op deze bevallige verschijning; dat ze inmiddels drie kinderen gebaard had, kon hij niet

weten, maar ook niet aan haar zien. Lieke was op dat moment in alle staten, doordat ze te horen kreeg dat er een weeshuis zou worden gezocht voor haar twee kinderen. Haar werd verteld dat ze niet als alleenstaande vrouw hiervoor kon zorgen en dat de kinderen buitenshuis geplaatst zouden worden. Toentertijd werd een alleenstaande vrouw niet geacht haar kinderen alleen op te voeden. Erna was, vanwege haar lichte haren, een mooi aantrekkelijk kind, dat al eens ontvoerd was door Indonesiërs. en met dat gegeven was er meer een reden om de kinderen bij haar weg te halen. Haar lievelingen zouden haar ontnomen worden, wat moest ze toch doen? Willy was meteen vol adoratie voor deze vrouw terwijl zij onder de indruk was van deze levenslustige man, die mank liep en bovendien slecht hoorde en zag; hij was innemend, serieus en optimistisch ondanks zijn gebreken. Hij gaf haar op dat moment de moed door zijn houding en ze wist meteen dat ze met hem verder zou gaan. De redder in nood zegde haar toe dat hij voor haar en voor haar kinderen zou zorgen, echter de benoeming van een toezienend voogd - te weten Willy Hoemakers- voor Jan en Erna werd pas via de kantonrechter te Enschede op 2 december 1959 officieel.

De Kantonrechter te Enschede

roept U _____ op
om voor hem te verschijnen op woensdag 2 dec 1959
des ~~voord~~ middags om 11.15 uur, ter plaatse der gewone terechtzittingen van
het Kantongerecht te Enschede, aan de Molenstraat no. 23. ten einde ~~te spreken~~
~~gehoord te worden~~ met U te spreken over de benoeming
van een toezienend voogd over Uw minderjarige kinderen
geboren uit Uw huwelijk met wijlen Tobias Schenk.

Enschede, 30 nov. 1959 Voor de Kantonrechter ond.
de Griffier,
[Handwritten signature]

2590 250 1958 4241

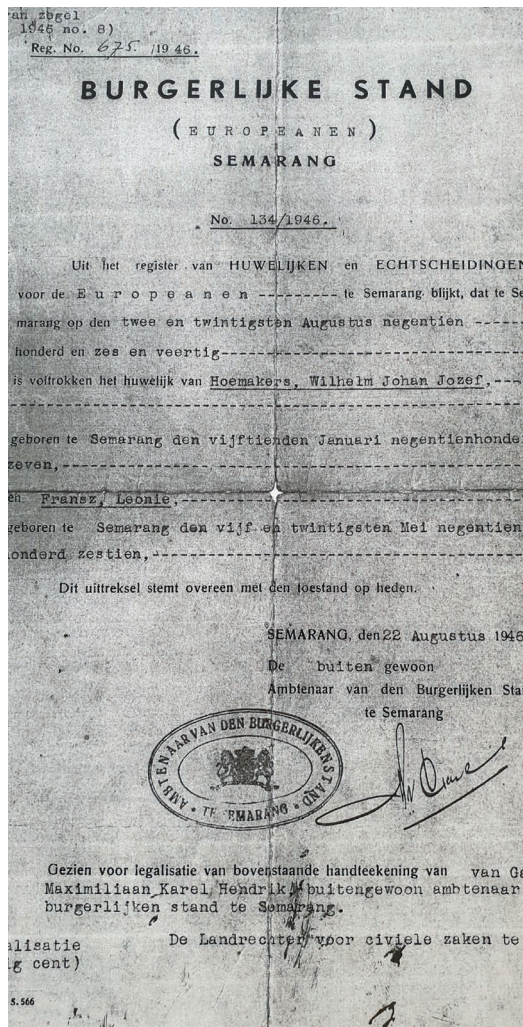
DIENST
TERIE VAN JUSTITIE

Aan Mevr. Le. Hoemakers, geb. Fransz
Taurusstraat 13
te
ENSCHDE.

[Handwritten: 1959, 11.15, 2 dec]

[Circular stamp: KANTONGERECHT No. 372]
[Text: Griffier van het Kantongerecht te Enschede]

Op 22 Augustus 1946 trouwden ze terwijl achter het bruidsboeket Rob wachtte en geboren werd op 8 december 1946.

De naoorlogse tijd in Indië werd alsmar erger en onder druk van de VN werd Indisch Nederland onafhankelijk verklaard en de republiek Indonesië was een feit. De Indische Nederlanders kregen het alsmar slechter en voelden zich niet meer thuis in. Velen gingen op de boot richting Nederland om daarna richting VS of Canada te kiezen. De familie Hoemakers telde inmiddels zes personen, Aukie werd in 1954 met de tang gehaald, hetgeen zijn hersentjes beschadigde, maar dat zou pas later gemerkt worden. Inmiddels had de familie hun intrek genomen in een groot witte villa aan de Lampersari 5. Het huis had twee wc's, ieder lid van het gezin had zijn eigen slaapkamer en Erna kreeg zelfs een kleine diertuin in de grote tuin die het huis omringde; een varken, eenden, een schildpad en een aap. De laatste werd na twee dagen al teruggebracht naar een echte diertuin, omdat hij Erna gebeten had. Ten onrechte, Erna pakte de bananenschil van hem af omdat ze dacht dat hij deze niet lustte.

Lampersari 5

De Indische Nederlanders hadden het alsmaar moeilijker en moeilijker, omdat zij gemengd bloed hadden, in 1957 werden de Indische Nederlanders door Indonesië zelf staatsgevaarlijk verklaard! Ook Willy Hoemakers zag dat om zijn gezin te redden, hij aanstalten moest maken om weg te komen en hij was druk doende om een aanvraag in te dienen bij het Hoge Commissariaat om gerepatrieerd te worden naar Nederland.

Swi.

SURAT KETERANGAN.

Perintahjian.

Diberikan kepada : Beriku s.d. bln. 195 .

I. Nama : W. J. Hoemakers

II. Djabatan : Opstener bag. Pemb. Kota Besar Semarang

III. Alamat : Rampelwadi Semarang

IV. Untuk kepentingan :

Susunan keluarga :

Isori : L. Frank

Anak : 1. Johan Willem Schenk 8/12/46

2. Rina Cecil 3/4/46

3. Robbet Francis 8/12/46

4. A. B. Hoemakers 4/7/47

5. "

6. "

7. "

Penghasilan sebulan :

Pokok gaji ..... Rp. 335,-

Tunjangan komahalan ..... " 22,50

Tunjangan anak ..... " 116,50

Djumlah keter ..... Rp. 673,00

Potongan :

Pajak Per. Aliran Rp. 53,80

Fonds pensiun " "

" djanda " "

" jatim " "

Djumlah bersih .... Rp. 619,25

Tanda tangan dari pegawai,

Semarang, 24 Agustus ..... 1954.

Wali Kota/Semarang:

a.n.b.

Wakil Bagian Perbendaharaan,

Aanvraag en rekening overtocht naar Nederland

Willy liet zich nadat het Hoge Commissariaat toestemming had verleend inschrijven voor de boot welke vertrok van Soerabaja en met hem zou zijn moeder Wilhelmina (J.A. Hoemakers-Hommerson), Lieke, Jan, Erna, Rob en de kleine Aukie meegaan, terwijl Tjang in Indië zou blijven. Met de verkoop van zijn beaks, , kon hij de overtocht betalen.

21 OKT. 1955 No.

voor de Heer W. J. Hoemakers, Lampersari 5,

SEMARANG

311270

Voor U VERKOCHT :

Rp. 9.400,-- nom. 3% B I N 1969 à 80 Rp. 7.520,--

rente 228 dagen Rp. 179,60

Bedrag waarover zegelrecht verschuldigd is Rp. 7.698,60

Provisie . . . 1/2% . . . Rp. 47,--

Retributiekosten . . . " . . . --,--

Zegel . . . . . " 12,-- 59,--

Credit per 20 October 1955 Rp. 7.639,60

enstaand bedrag houden wij

onzen kantore te uw

hikking.

Bij N.H.B. Semarang.

Djakarta/Gambir, 19 October 1955.

NATIONALE HANDELSBANK N.V.

gevestigd te Amsterdam

Agentschap Djakarta/Gambir.

of aflevering der fondsen voor

te ontvangen of te leveren

U uitgevoerd koop of ver

afzonderlijk bericht gegeven

TEMPER

10

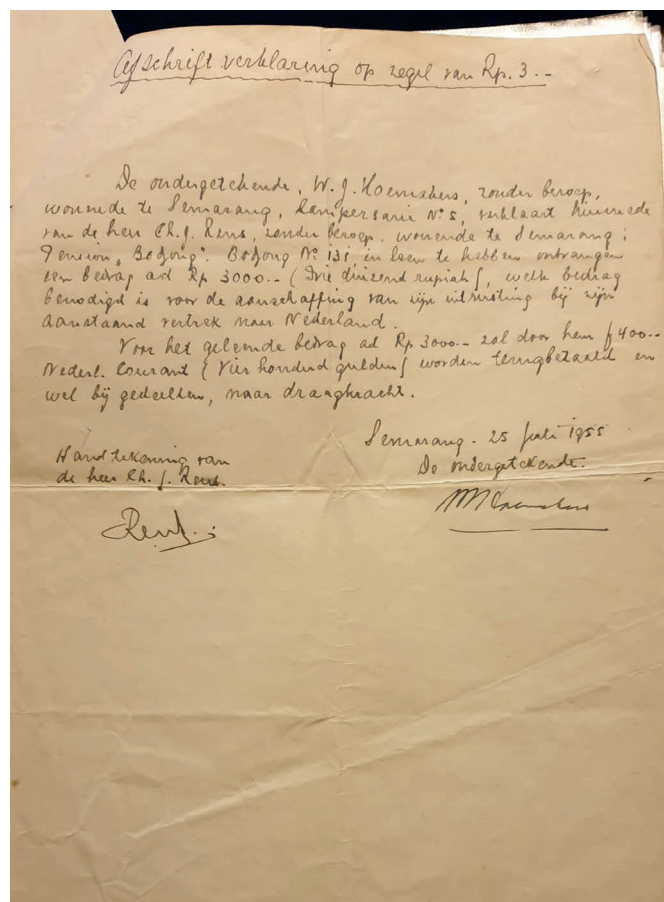
1955

TWOE GULDEN

Verkoopakte beaks

Het is niet duidelijk of hij hiermee gedeeltelijk de overtocht betaald heeft, omdat hij daarnaast ook een schuldverklaring zelf had opgesteld voor Rp 3000 (drieduizend rupiah).

Veel Indische Nederlanders werd het bemoeilijkt om zich in Nederland te vestigen, omdat in het begin van de jaren vijftig de Nederlandse regering emigratie uit Nederland aanmoedigde vanwege de stagnerende economie. Verzoeken om voorschotten voor een bootticket te verkrijgen werden vaak afgewezen, een vierde klasse reis kostte in die tijd zo'n 100 gulden. Voorschotten of hele bedragen moesten tot de laatste cent terug betaald worden. Het is nooit duidelijk geweest waarom Tjang in Indië is gebleven, was er weinig plaats op de boot toen, kon je maar een beperkt aantal personen meenemen? De moeder van Willy ging al mee, dat was een persoon extra. Toch blijft het gissen of Tjang – indien er een mogelijkheid was – meegegaan zou zijn, want inmiddels was ze bij een Indonesiër, waardoor haar leefsituatie beter was dan de situatie waarin het gezin Hoemakers verkeerde. Haar situatie was helemaal niet beangstigend daardoor. Ook Eddy, Lieke's broer ging niet mee en zou achterblijven in Indië waar de situatie alleen maar grimmiger werd.

(<https://www.tubantia.nl/enschede/erna-uit-enschede-na-63-jaar-met-jeugdvriendin-herenigd-ik-laait-je-nooit-meer-gaan~a930c618/>) In die tijd wist niemand van elkaar dat je ging vertrekken. Aldus Erna: „De vijandigheid van de bevolking nam toe, de leefomstandigheden werden steeds slechter en mijn vader vond het daarom beter om weg te gaan. Niemand van mijn vriendinnen wist dat ik zou vertrekken, over dat soort dingen werd niet gepraat. Er was dus ook niemand om mijn moeder uit te zwaaien bij de trein die hen van Semarang naar Soerabaja zou brengen, het begin van de lange overtocht naar Holland. Alleen haar Chinese vriendin Goan wist dat ze zou vertrekken en liet een portretfoto van zichzelf maken en gaf dat aan haar hartsvriendinnetje. Ze zouden elkaar nooit meer terugzien.

In Semarang namen de kinderen samen met Willy en Lieke stilletjes afscheid van Tjang. Wederom werd Lieke van Tjang gescheiden, maar deze keer zou het voorgoed zijn, ze zou nooit meer Tjangs geur of de geuren van haar bijzondere tuin opsnuiven, ze zouden nooit meer met elkander eten bereiden, elkanders boemboes proeven of dat Tjang nog meer keukengeheimen prijs zou geven. Lieke zou het nu allemaal zelf moeten doen in een land wat wachtte op haar en haar familie en wat niet haar geboorteland was. Tjang zou haar nooit meer plagen als Lieke tranen met tuiten had wanneer ze de uien in juliennes sneed. Beide harten scheurden weer uiteen toen ze afscheid namen, dit was definitief en op dat moment stierven beide vrouwen een klein beetje. Haar keiharde spreuk 'Spaar

je tranen voor later' werd even niet bewaarheid, ze zou deze keer haar tranen niet sparen, wanneer is later? De tijd spaarde Lieke niet.

Jaren later bezigde ze die spreuk ook weleens wanneer haar kinderen gevallen waren en huilden of wanneer ze verdrietig waren. Op die momenten waren het onbegrijpelijke woorden voor haar kinderen, maar Lieke was gehard door het leven ze kon niet anders en ze voedde haar kinderen op om vooral flink te zijn, altijd.

Het passagiersschip de Groote Beer was van oorsprong een troepentransport schip en door de Nederlandse Staat aangekocht en herdoopt in de naam de Groote Beer. De romp was versterkt en het schip was geschikt voor het vervoer van zo'n 1600 man. In tegenstelling tot andere schepen konden alle accommodaties geventileerd en verwarmd worden. De Staat kocht het schip in 1947, gaf het onder de naam Groote Beer in beheer bij de NASM (Holland-Amerika Lijn) te Rotterdam om het te kunnen inzetten als troepen-transportschip voor het vervoer naar Nederlands-Indië en later naar Nieuw-Guinea. Vanaf 2 november 1951 werd het schip omgebouwd tot emigrantenschip bij de Nederlandsche Dok en Scheepsbouw Maatschappij in Amsterdam. Het kreeg een extra dek, de brug werd bovenop gezet en naar voren verplaatst, de accommodaties werden geschikt gemaakt voor 831 passagiers. Achterop kwamen een sport- en een zonnedeck en werd aldus een emigrantenschip, in totaal zou de Groote Beer ca. 25 vaarten doen voor de repatriëring ([https://nl.wikipedia.org/wiki/Groote_Beer_\(schip,_1944\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Groote_Beer_(schip,_1944)))

De Groote Beer voer deze keer met 660 personen, voornamelijk gezinnen met kinderen, een warboel van mensen die allemaal behoorlijk zeeziek konden zijn. Samen met anderen voer de familie Hoemakers vol verwachting met de Groote Beer vanuit Soerabaja op 8 december 1955 richting Nederland om de koudste winter van de 20e eeuw te verwelkomen met de tropenwarmte nog in hun lijven!

De kinderen van Lieke en Willy vermaakten zich goed, ze hielden zich braaf en ook met de allerjongste Aukie ging het goed. De bootreis verliep goed en de typisch Nederlandse Maria biskwietjes werden veelvuldig geserveerd bij de koffie 's morgens en/of bij de thee 's middags. Iedereen had het zwaar te verduren en was zeeziek, Willy's moeder had het zo zwaar dat ze verzocht haar maar overboord te gooien, want die zag het helemaal niet zitten. Merkwaardig genoeg was Willy de enige die niet zeeziek was, hij kon urenlang alleen op het dek zitten of wandelen. Had hij stiekem zeebenen gekregen doordat hij gedeeltelijk verlamd was geweest? Lieke had vreselijke heimwee naar Indië, maar vooral

naar haar moeder die ze steeds voor ogen had en met weemoed nam ze steeds maar in gedachten afscheid van Tjang..... haar hart deed verschrikkelijk zeer. Het woord 'hart-zeer' was ook háár woord die wanneer deze door haar gebezigd werd, de kinderen wisten dat ze heel verdrietig was, al met al een treffend woord. Het was vreselijk voor haar temeer daar Willy's moeder wel meeging op de boot naar Nederland en haar moeder Tjang niet.

Op 2 januari 1956 meerden ze aan in de haven van Rotterdam, een tweevoudige kilte was ook doordrongen in de Nederlanders, de kilte van die winter van 1956, maar ook de kilte die ontstaan was door de Duitse bezetting. Nederland was bezig met de wederopbouw en de Nederlanders zaten niet te wachten op die Indo's uit dat verre Indonesië. Na aankomst werden ze naar Holten gebracht waar ze terecht konden aan de Holterberg 26, een pension. In het Holtens Nieuwsblad van 21 januari 1956 werden alleen Willy's moeder en hijzelf met gezin – niet nader benoemd- als ingekomen burgers ingeschreven, tezamen waren ze dus met zevenen, te weten moeder van Willy, Willy, Lieke, Jan, Erna, Rob en Aukie (<https://erh.courant.nu/issue/HNB/1956-01-21/edition/0/page/2?query=Holten&period=21%20januari%201956&sort=relevance&page=2>)

Verbaasd over de sneeuw, die ze nog nooit hadden gezien en blauwbekkend van de kou gingen ze de koudste maand van de 20e eeuw -te weten februari 1956- tegemoet. Niet gewend dat alle bomen tijdens de winter grauw en grijs zijn, vonden ze het vreemd dat die bomen niet omgekapt waren, ze leken wel dood toch?

MINISTERIE VAN MAATSCHAPPELIJK WERK
AFDELING BIJZONDERE MAATSCHAPPELIJKE ZORG/DISTRICT I

Steeds één zaak in een brief behandelen.

AAN:
 de heer W.J.J. Hoemakers,
 Taurusstraat 13,
Enschede.

Uw brief van
 Onderwerp: Vordering
 nr. 60.081.

Nr. 00805.

Arnhem, **16 JULI 1957**
 Jansbinnensingel 20.

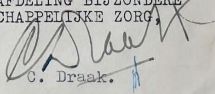
Als gevolg van Uw repatriëring en Uw verblijf in ~~het~~ de contract-
 pension(s) "Chalet" te Holten en "Hanza" te Enschede
 van 2 januari 1956 tot 16 november 1956
 werden door het Rijk voor U bedragen in voorschot betaald.

Verwijzende naar de circulaire welke U destijds ter hand werd ge-
 steld, deel ik U mede, dat het bedrag hetwelk door U hiervan dient
 te worden terugbetaald, is vastgesteld op f. 2259.51., waarvan de
 specificatie wordt bijgevoegd.

Deze vaststelling dient U als voorlopig te beschouwen. Mochten r
 laten omtrent Uw financiële positie gegevens bekend worden, die het
 ziening van de vordering noodzakelijk maken, dan zal hiertoe diener
 te worden overgegaan. Eventuele bezwaren tegen de vordering zullen
 binnen 14 dagen bij mij schriftelijk moeten worden ingediend.

Ik verzoek U het verschuldigde bedrag ad f. 3359.51 over te ma-
 ken op postrekening nr. 552796 ten name van 's-Rijks Schatkist
 (Ministerie van Maatschappelijk Werk) te 's-Gravenhage, onder verm
 ding van het hierboven aangehaalde nummer van de vordering.

Indien U niet in staat bent het genoemde bedrag ineens te betal
 kan een verzoek voor een aflossingsregeling worden ingediend; dit
 dient te worden gericht aan het Ministerie van Maatschappelijk Wer
 (postadres Binnenhof 7) 's-Gravenhage. In het verzoek moeten worde
 vermeld het gezinsinkomen en de vaste lasten welke hierop drukken,
 alsmede het bedrag dat maandelijks op de schuld zou kunnen worden
 afgelost. In afwachting van de op het verzoek te nemen beslissing
 dient wel, indien enigszins mogelijk, met de aflossing te worden
 gevangen.

HET HOOFD VAN HET DISTRICT I
 VAN DE AFDELING BIJZONDERE
 MAATSCHAPPELIJKE ZORG

 C. Draak.

Bijl.: 1.

7056170

MINISTERIE VAN MAATSCHAPPELIJK WERK
 AFDELING: XXII (Org.Hulpverl.) Nr.
B.4.2/B.
SCHULDBEKENTENIS

Ik ondergetekende (naam en voornamen voluit) W. J. J. Hoemakers
 geboren: 15 januari 1907,
 adres: Pension Chalet o/a Hiltweg 26, Holten
Hansa, Hiltweg 26, Enschede

verklaar hierbij van het Ministerie van Maatschappelijk Werk
 ter leen te hebben ontvangen een bedrag van f. 2.546,53 be-
 stemd voor het levensonderhoud. ~~Verzoekt de Staat~~

Dit bedrag kan ingevolge de wet worden verhaald op
 X X X X X

verblijvende te X X X X X

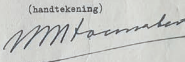
Voorts verplicht ik mij, de eventuele nog rechtstreeks van
 X X X X X

te ontvangengelden in Nederlandse valuta aan bovengenoemd
 Ministerie beschikbaar te stellen.

Goed voor (f. 2.546,53) hreek duarand voffeandend voo
 (het bedrag voluit schrijven in eigen handschrift, verzoekt de Staat
duic in voffeandend

Enschede, 16.7.1956
W. J. J. Hoemakers
 Holten, ... C. Draak
 1956

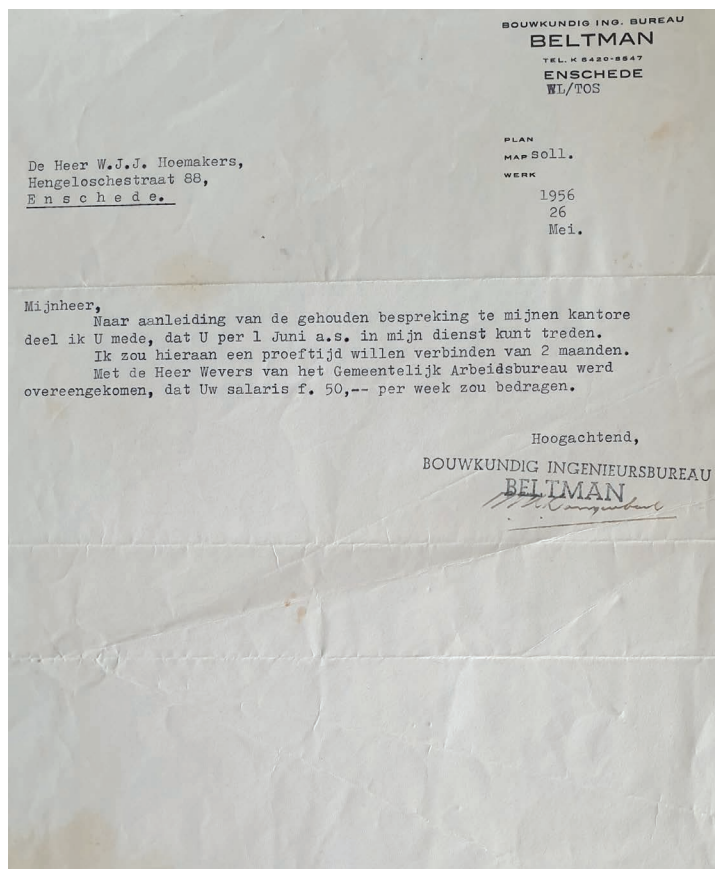
evens verklaar ik ermee accoord
 te gaan, dat alle door bovengenoemd
 Ministerie ten behoeve van mij en/of
 mijn gezin gemaakte kosten met voor-
 send bedrag kunnen worden verrekend.

(handtekening)

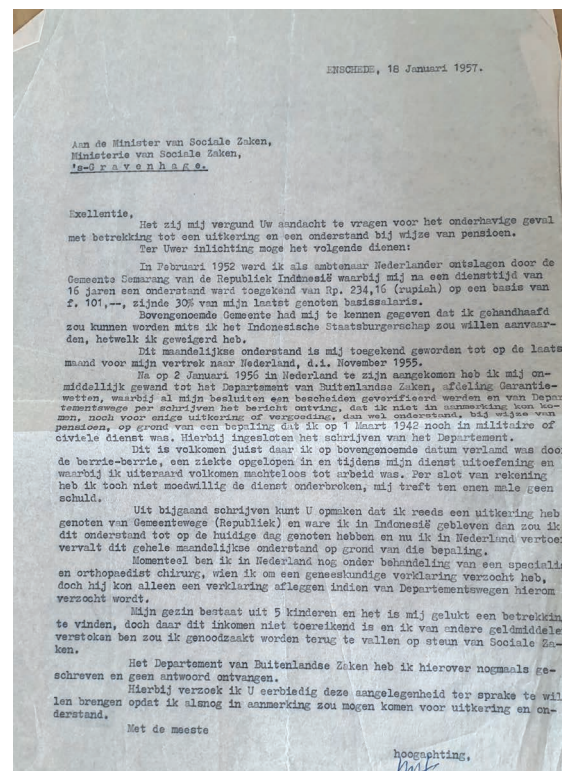
Vrij van zegelrecht ingevolge
 Ministeriële resolutie
 dd. 15-11-1949.
 Afd. Dir. Belastingen Nr. 70

Kort daarna werden ze in pension Hansa geplaatst in Enschede, dé textielstad in het Oosten van het land, ook hier zouden ze niet lang blijven omdat ze een huis toegewezen kregen aan de Taurusstraat nummer 13. Nummer 13 voor velen een ongeluksgetal, en ook bij tijden voor de familie Hoemakers. Het was een rijtjeswoning, niet groot maar wel voorzien van wel vier kleine slaapkamers, waarvan één iets groter. De kleinste Aukie sliep bij zijn de ouders. Jan en Rob hadden een slaapkamer. Erna sliep met oma op een kamer en dan had je de ouderslaap-kamer. Het hele huis werd - met een lening van de Staat der Nederlanden welke tot de laatste cent moest worden terugbetaald - ingericht met meubels en alle voorzieningen die nodig waren op dat moment. Ze hadden een onderkomen, dat was natuurlijk erg prettig, maar het wennen aan het kikkerlandje, dat zou nog wel even duren.

Willy zocht werk en kon de eerste tijd aan de slag bij Beltman - een architectenbureau in Enschede- waar hij administratieve werkzaamheden deed.

Door zijn meervoudige handicaps heeft hij dit slechts tot 1960 kunnen doen (hetgeen echter wel een klein pensioen opleverde in 1972). Willy schreef verschillende verzoeken aan Algemene Oorlogsongevallen Regeling (A.O.R.), Ministeries van Buitenlandse Zaken en Sociale Zaken, maar pas in 1972 had Willy met zijn gezin meer financiële draagkracht.

Verzoekschrift Willy aan Ministerie van Sociale Zaken voor uitkering en onderstand (bijstand)

Het is niet duidelijk wanneer ook een uitkering van de Stichting Pelita is toegekend, deze stichting zette zich in voor mensen uit voormalig Nederlands-Indië die na afloop van de Tweede Wereldoorlog, de Bersiap of vanwege de Indonesische onafhankelijkheid naar Nederland vertrokken, al met al zo'n 312 duizend personen. (zie www.pelita.nl)

Toekenning Stichting Pelita.

STICHTING PELITA
Beschermvrouwe H. M. de Koningin
JAVASTRAAT 14, TELEFOON 183794, POSTREKENING 397660

AFDELING S.G.
No. 3366/SG.2088
Bijlagen
Onderwerp

'S-GRAVENHAGE, 16 mei 1958

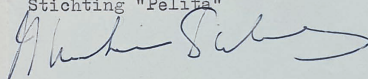
de Heer W.J.J. Hoemakers,
Taurusstraat 13
ENSCHDEDE.

Ten vervolge op ons schrijven van 28 November 1957, kunnen wij U tot ons genoegen mededelen, dat aan U bij aanvullende beschikking een slotuitkering van f 750.- is toegekend, hetwelk eveneens bij de financiële afdeling van dit bureau voor U is gedeponereerd.

Wij zouden gaarne van U vernemen welke schulden en tot welke bedragen thans nog door U betaald moeten worden. Destijds hebt U in Uw vragenlijst vermeld dat U een hoorapparaat en een loopbeugel op afbetaling had gekocht. Meet hier nog iets op worden betaald?

Wilt U naast de namen en adressen van Uw schuldeisers ook hun postgirorekening nummers vermelden.

Uiteraard behoort de opgave van Uw schulden beperkt te blijven tot een bedrag van f 750.-

Hoogachtend,
Centraal Bureau van de
Stichting "Pelita"

Mevrouw H. Wichers-Dutilh.
Hoofd Centraal Bureau.

Vernoeke bij beantwoording nummer en datum van dit schrijven te willen vermelden

Lieke deed het huishouden, wat ze absoluut niet kon, want in Indië waren ze gewend aan een baboe die alles deed. Niettemin probeerde ze het reilen en zeilen van het huishouden te doen, zoals het een goede huisvrouw betaamt. Belangrijkste was de zorg voor de kinderen en daarna de inwendige mens; ze kookte overheerlijk!

In die eerste periode was het vreselijk wennen aan de hele situatie, de heimwee naar haar moeder, de geuren van Indië, de periode van verdriet en heimwee.

In die depressieve tijd werd ze zwanger van Judy, die werd geboren in oktober 1956, een probleemkindje waarvoor ze haar hele leven een zwak zou houden.

Middenin een volksbuurt waar voornamelijk Drentse gezinnen woonden, die vanuit Drente naar de textielstad waren verhuisd voor werk, moesten ze aarden. Ze hadden niet veel te besteden, maar Lieke was een economische huisvrouw die weinig middelen nodig had. Op haar eigen houtje gaf ze zich op als kosthuis. De heer De Vries uit Drente, kreeg een eigen kamer in het kleine huisje Hoemakers. Hij was op en top Nederlands, dus werden er twee maaltijden gekookt door Lieke; aardappelen, groente en vlees en de Indische hap, hetgeen haar goed afging. Zo kon ze toch mooi een centje bijverdienen. Bovendien was haar kookkunst niet alleen in huize Hoemakers bekend, alras kwamen andere Indo's en buurtjes een bordje mee eten en op welk tijdstip je ook in huize Hoemakers kwam, er was altijd eten en Lieke verbroederde de Indo's en de Nederlandse buurtjes hiermee.

Velen jaren later kookte ze extra porties voor andere Indische families, waar moeders ontbraken of even niet konden koken. Het eten werd in een rantang gedaan en met een schone theedoek als omhulsel meegegeven of door één van de kinderen afgeleverd aan huis. Het was geen vetpot, maar ze verdiende wel bij. In de Indische cultuur is het de gewoonte dat genodigden, die hun eigen rantang meebrengen na een uitgebreide en overvloedige maaltijd, de restanten daarvan krijgen ze mee naar huis. Om deze goed te kunnen vervoeren en zodanig dat de smaken geborgd blijven, worden de gerechten zoveel mogelijk van elkaar gescheiden gehouden en in aparte bakjes meegegeven.

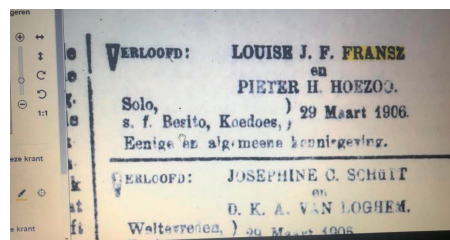
Door haar kennis van kruiden en specerijen geleerd door haar moeder Tjang, kon Lieke altijd analyseren wat er in het eten zat en als bij hoge uitzondering van een Chinees restaurant gehaald werd - zo ambitieus als ze was- maakte ze het de volgende dag precies zo na, ze wilde kortom niet onderdoen voor de Chinees (haar moeder Tjang was Chinese!). Ze moest spaarzaam zijn, dat wist ze en dat deed ze, maar ze zou nooit op eten bezuinigen. Er was weinig te makken en toch konden Willy en Lieke rondkomen en stond huize

Hoemakers altijd open. Het was een liefdevol honk voor een ieder én voldoende eten. Iedereen kon te allen tijde aanschuiven en soms was er gewoon geen plaats voor een ieder, nou ja dan werd er wel staand gegeten of in de keuken. Heel vaak werd er voor gegeten in de keuken, opdat het leek dat je in de huiskamer het eerste bordje eten nam, het werd hilarisch voorproeven genoemd.

Men lachte om alles en nog wat, om gekke Indo's, gekke burens en wel lekker makan makan, dat was o zo belangrijk! Zo hadden we tante Wies, een lieve vrouw en tevens nicht van Lieke die samen met Lieke in het Jappenkamp had gezeten; ook zij had het nodige meegemaakt. Tante Wies had een zoon en dochter en was weduwe geworden op zeer jonge leeftijd, net zoals Lieke. Haar zoon Henne, een succesvolle student economie kwam vaak aan de Taurusstraat en was bevriend met Erna en Rob. Hij at ook een bordje mee en was vaak in voor een potje schaak met Willy. Zijn zus Moureen had een kortstondige relatie met Jan, de oudste zoon van Lieke. Moureen was op dat moment bezig met de secretaresse opleiding en Lieke vertelde dat ze ook stenografie kende, alle aanwezigen keken met verbazing toe hoe Lieke bepaalde stenografie tekens aan Moureen liet zien. Ook later toen Anne stenografie in de avonduren deed en Lieke vroeg om wat te stenograferen, wist Lieke nog vele tekens uit haar hoofd.

Tante Wies is helaas weduwe gebleven, ze kon geen geschikte man vinden, al was ze wel verliefd op de buurman, die jammer genoeg eerder dood ging dan zijn vrouw. Tante Wies was een bijzondere vrouw die heel begaan is geweest met het wel en wee van Lieke en je kon vreselijk om haar lachen. Als die vrouwen bij elkaar zaten dan waren het echt Indische tantes die leuke verhalen ophaalden van de tempoe doeloe. Ze hadden ook hun eigen Hollandse gezegden waar ze een Indische draai.

Kennisgeving van Louise (tante Wies) Franz en Pieter Hoezoo aangaven:

“Al is de leugen nog zo snel, de waarheid staat op de hoek” of “Wie het laatst lacht, OMPONG (=tandeloos). Willy zat dan in de hoek van de kamer, stoïcijns te lezen of serieus te studeren en dan werd er zo hard gelachen dat op de hoek aan het eind van de straat – de familie Hoemakers woonden ongeveer in het midden van de straat – je hoorde dat tante Wies samen met haar zus Reen op bezoek waren bij Lieke. Tante Wies en haar zus Reen hadden altijd te vel gekleurde jurken aan en ze rookten menthol filter-sigaretten, het wit van de filters was altijd enorm gevlekt met afdrukken van de knalrode lippenstift van hun lippen, welke steevast gedurende hun bezoek aan Lieke, werden bij-gewerkt. Lieke zat erbij en rookte af en toe ook mee, ze heeft niet echt geroookt, maar ze kon wel een sjekkie draaien, waar ze dat geleerd heeft? Daarnaast kon je beide dames goed ruiken of merkte je wanneer ze geweest waren, een walm van Flor de Blossom of een luchtje van Avon vulde dan de kleine huiskamer Hoemakers. De geurtjes waren vaak via huisparty's gekocht, een veel voorkomend verschijnsel voor die tijd. Allemaal huis-moeders in één kamer, een kippenhok van jewelste en de verkoopdame was gegarandeerd van verkoopsucces.

Dan had je ook de schoonmoeder van Reen, een heel aparte verschijning. Ze werd Oetje Noor genoemd, maar dat zal wel een bijnaam zijn geweest, ze was erg klein en liep met een wandelstok al waggelend van links naar rechts om vooruit te komen en ze was altijd in het zwart gekleed. De rok was wijd en kwam tot aan de enkels waardoor ze nog kleiner leek, daaronder had ze een soort steunschoenen aan welke hoger leken en die erg van toepassing kwamen, aangezien ze lid was van de kerk die deur aan deur het voor hen ware geloof aan de man brachten. Ze kon die steunschoen mooi tussen de deur zetten, dan voelde ze niets wanneer mensen de deur voor haar neus wilde dichtgooien. Haar haar had ze altijd in een zwarte muts gehuld en ze was erg gelovig, maar ook bij-gelovig. Om haar heen heerste altijd een waas van mysteries, want ze geloofden ook in geesten die haar bezochten. Willy voelde zich nooit goed wanneer Oetje Noor Lieke bezocht, zij zat altijd over haar geloof en of over haar geesten te praten. Voor de kinde-ren leek ze wel een kleine heks, maar ze was absoluut niet kwaadaardig. Daarentegen was haar zus Milly een gezellige vrouw, ook wel typisch, maar uit een ander hout gesneden, zij kon heerlijk bij huize Hoemakers zitten en kwebbelen over van alles en nog wat, maar wel met een pruim tabak achter in haar mond. Tussendoor haalde ze de pruim uit haar bruin geblakerde gebit om lekker te eten en als de pruim

uitgekauwd was had ze een mooi blikje daarvoor die pal naast haar stoel stond. Anne heeft ooit deze omver gelopen, tot grote ergernis van Lieke, want dat was natuurlijk vreselijk vies en Lieke moest het opruimen.

Dan was er een zekere mevrouw Dorleben, klein van stuk en erg mager, ze had iets met haar stembanden want ze had een hele zachte stem, en haar woorden kwamen ook nog eens schor uit haar mond, daardoor was ze nauwelijks hoorbaar. Altijd kwam zij met etenstijd om daarna vervolgens de tv-gids- dat was meestal de dikke Televizier- te pakken en aan te kruisen wat ze die avond wilde zien op de tv in huize Hoemakers, aldus was zij tijdelijk de baas over de tv. Toen zij zich later zelf een tv kon aanschaffen, bleef ze wel eten, maar ging dan daarna naar huis.

Verder woonden in dezelfde straat nog zes andere Indische families, die allemaal elkan- der weleens bezochten, het was in de buurt een kliek van Indo's. Lieke vond het allemaal gewoon gezellig en ze bezocht hen ook wel thuis, maar op één of andere manier kwamen ze liever bij Lieke thuis, want zij was de verpersoonlijking van gezelligheid en gastronomie. Met de naaste burens, de familie Heres, een Hollands gezin dat uit Drente kwam, konden Lieke en Willy goed opschieten. Het resulteerde zelfs in het feit dat de kleinkinderen van beide families, te weten Arnoud Hoemakers en Jennifer Heinhuis voor de achterkleinkinderen zouden zorgen, namelijk Maelynn en Amy.

Alle buitendeuren van de huizen waren van die deuren die gehalveerd konden worden, zodat je het bovenste deel kon opendoen als er iemand voor de deur stond, of wanneer een pakketje werd afgeleverd. Door de brievenbussen liep het vertrouwde touwtje om zonder te bellen of te kloppen binnen te komen en de uitgebakken Hollandse spekjes werden door de brievenbus geruild met de Indische kroepoek. Ook werd door de brievenbus door kinderen geschreeuwd of je buiten wilde spelen.

Met alle Hollandse buurtjes kon Lieke en Willy goed opschieten, bijv. mevrouw Anderson kwam heel vaak bij Lieke eten, maar gaf Lieke ook wat terug in de vorm van geld, een abonnement of wat dan ook. Ook haar kon je ruiken als ze geweest was, echter het was van een andere odeur dan de goedkope parfum van tante Wies en tante Reen, de laatste was in dit geval beter. Mevrouw Anderson was gek op die Indische invasie van mensen die in de jaren vijftig naar Nederland kwamen en vele jaren later is ze in een bejaardenhuis terecht gekomen waar heel veel Indo's woonden.

(https://www.tubantia.nl/enschede/hoe-indische-gezinnen-in-de-jaren-50-hun-intrek-namen-in-tweckelerveld-nederlanders-dachten-dat-wij-in-een-bamboehutje-woonden~a75a5561/?utm_source=email&utm_medium=sendafriend&utm_campaign=socialsharing_web)

De eerste toko's deden hun intrede in Nederland en werden door handige - vaak Indische mannen – bedreven, al rijdend met een Volkswagenbusje vol lekkernijen, specerijen of kant-en-klare producten bezochten ze de wijken waar veel Indo's woonden. Er werd aan huis geleverd of voor de volgende week besteld. Soms werd er op de pof gekocht, een heel normaal gebruik voor die tijd ook voor de Nederlanders. Ook Lieke kocht bij deze rijdende warung keliling en het was altijd één en al gezelligheid wanneer hij langskwam. In deze wijk (Tweckelerveld) in Enschede woonden heel veel Indo's en zij wachtten zijn komst af in huize Hoemakers of bij een andere Indische familie. Het was altijd een gezellig samenzijn van kwebbelende dames met een lichte Indische tongval, met korte zinnen gemengd met Maleise woordjes spraken zij luidruchtig met elkaar, een enorme kakafonie waar praten over het mooie Indië de rode draad was en een vereiste. De Indische dames waren elke keer weer verbaasd over hetgeen de rijdende warung te bieden had, er waren vaak momenten dat het hele busje werd leeggekocht, naar een andere Indische wijk rijden hoefde de man niet meer te gaan, hij had het al verdiend!

Zelfs de huisarts, die aan huis kwam voor de kinderen, want Lieke had geen kinderwagen om langs te gaan, werd beloond in 'eten'. Voordat hij de kinderen onderzocht, keek hij altijd eerst wat er in de pan zat en of dat wel zijn consult waard was.... hij is nooit teleurgesteld geweest. Vaak moest Lieke hem attenderen op het feit dat patiënten op hem wachtten, waarop hij – zoals een goede huisarts betaamt – vond dat hij rustig moest eten, anders hadden ze niets aan hem als arts. Ondertussen werd de jongste telg geboren; Anne zag in 1958 het levenslicht. Lieke was erg druk met de drie kleintjes en daardoor kregen Jan, Erna en Rob niet de nodige aandacht. Bovendien was Judy - die extra aandacht en tijd nodig had- en Aukie – destijds gehaald met de tang –, twee kinderen waarvan Lieke later zou zeggen dat deze twee nagels aan haar doods-kist zouden zijn. Ondanks het feit dat het probleemkinderen waren, brachten ze ook veel vreugde in huize Hoemakers. Toen enkele jaren Judy en Anne geboren werden, sliepen ze gedrieën in een tweepersoonsbed, het was een bed waar de verenbo-dem door de jaren heen zodanig uitrekten dat je allengs in het midden terecht kwam.

Inmiddels was het een crèche van jewelste in huize Hoemakers, want de moeder van Willy begon ook kindse trekken te krijgen, ze hielp Lieke zogenaamd met wassen van pisluiers van de allerkleintjes, die ze niet waste maar te drogen legde op de potkachel midden in de huiskamer. De geur van pis sneed je de adem af zodra je de huiskamer binnenkwam. Erna begon net als Lieke, een mooie vrouw te worden. Van heinde en ver kwamen ze om een glimp op te vangen van deze mooie meid. Erna zelf werd opstandig van de kleintjes en oma; kortom het was geen omgeving voor een jonge meid. Aldus maakte Erna aanstalten om het huis te ontvluchten en zij nam toevlucht bij een tante van haar verloofde Hans, die later haar echtgenoot zou worden. Vanuit het huis van die

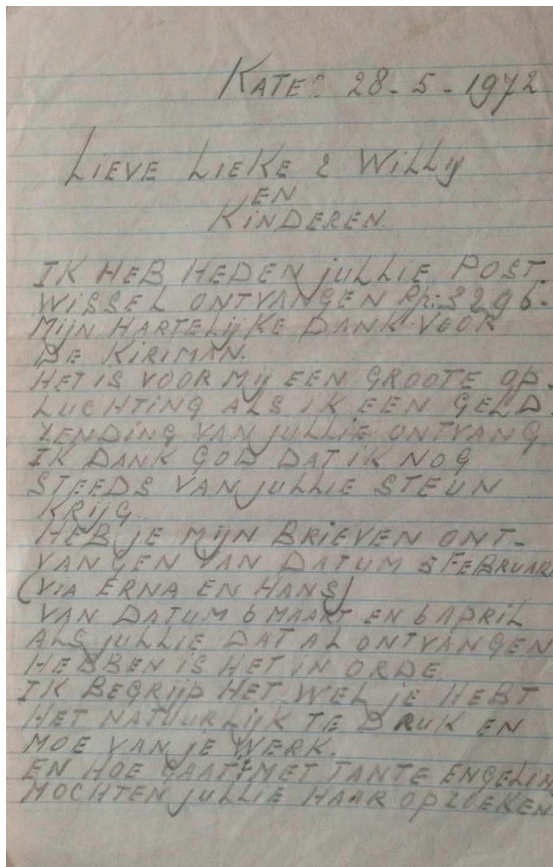

tante van Hans, zijn Erna en Hans getrouwd. Lieke betreurde deze situatie heel erg, maar ze kon niet anders dan het laten gebeuren, omdat ze te druk was met de drie kleintjes. Willy keek vanuit een zijstraat naar de deur van de kerk toen deze openging en het kersverse echtpaar naar buiten kwam, hij zag hoe gelukkig Erna en Hans waren, Erna straalde en Willy was tevreden, hij hield van haar als zijn eigen dochter en dat zou nooit veranderen. Voor Willy waren ze één familie en dat is ook altijd wat hij verkondigde. Erna en Hans kochten een huis een paar straten verderop en kwamen regelmatig naar huize Hoemakers. Al spoedig werd in 1966 Maureen geboren, het eerste kleinkind.

Zoals Lieke voor elk kind een bijnaam had, had ze deze ook voor Maureen en dat was Noet.

Zodra Erna met Maureen het ouderlijk huis bezocht dan zong Lieke: “ Noet, noet is een bangladoet” , zo blij was ze de kleine te zien. Daarna kregen Hans en Erna een zoon, Donald genaamd, twee oogappeltjes van Willy en Lieke. Af en toe logeerden Erna en Hans na de zomervakantie of met de Kerstdagen een paar dagen in huize Hoemakers, het was dan erg gezellig, maar ook erg druk. Het was als vanouds, een warboel van jewelste, maar wel heel bijzonder. De warmte van huize Hoemakers was doordrongen in alle kinderen en dat was het levenswerk van Lieke en Willy, die warmte zou er altijd zijn ook ten opzichte van Judy en Aukie, waar de broers en zussen en aanhang, na de dood van Willy en Lieke, voor zouden zorgen. Willy en Lieke vormden samen met de kinderen een harmonisch gezin en de kinderen hebben nooit echtelijke ruzies meegemaakt, voor zover die mogelijk aanwezig was.

Regelmatig kregen ze luchtpostbrieven van Eddy, Lieke's broer, die hen op de hoogte hield van de situatie in Indonesië. Hij had het niet breed en daarom stuurde Willy en Lieke hem elke twee maanden 100 gulden, voor die tijd was dat erg veel geld. Een groep van zeven personen te weten Erna, Rob, Aukie, Hans, Jolanda (vrouw van Rob), Maureen en Annemei (kleindochter Erna) bezochten in het jaar 2019 de Indonesische familie van broer Eddy in Kates (Blitar).

In één van de huizen hangt aan de muur een collage van de Nederlandse familie.

Het is voor Erna de eerste keer dat ze terug gaat naar Indonesië, haar vaderland die ze als 16 jarige heeft verlaten. Pas dan komen ze erachter dat Eddy met dat geld, gegeven door Willy en Lieke, grond en huizen heeft laten bouwen en daardoor het aanzien kreeg van de burgemeester van het dorp. Erna ervaart dit als een wrang gegeven, temeer daar Willy en Lieke moeilijk rond konden komen, maar voor Eddy waren Lieke en Willy rijk, want ze woonden toch in Nederland! Het gekke is dat Eddy nooit plannen had om naar Nederland te komen, hij werkte notabene voor de Indonesische regering die een samenwerking had met een Nederlands Indonesische suikerfabriek. Voor hem was dat makkelijker dan voor Lieke. Er is ook geen moment geweest dat hij Lieke en Willy aangaf dat het voldoende was geweest, waardoor Willy en Lieke al die jaren geld bleven geven. Er is echter nooit telefonisch contact geweest tussen Eddy en Lieke of Willy, want dan waren ze op de hoogte geweest van elkaars situatie.

Tijdens het bezoek van 2019 aan Indonesië hebben de kleinkinderen van Eddy wel aangeboden dat mocht één van de kinderen of kleinkinderen van Lieke willen bouwen in Kate (Blitar), dat daar de mogelijkheid voor wordt gegeven door de familie in Indonesië.

Het enige telefonische contact dat er ooit is geweest is tussen Jan, de oudste en Evi (kleindochter Eddy) naar aanleiding van een brief van Willy aan Eddy dat Evi naar Nederland kon komen, omdat ze in Nederland meer toekomstperspectieven zou hebben. Echter Eddy liet Evi niet gaan, omdat het zijn lieveling was.

Ook Erna en Hans stuurden regelmatig geld. In één van de brieven van 4-3-1971 doet hij verslag over de laatste dagen van Tjang. Zij was ziek en wanneer ze ijde riep zij om haar kleinkinderen Jan, Erna en Rob. Ze had buikklachten door een val in haar huis in Semarang en was niet meer met de Indonesische man. Eddy had haar naar zijn huis in Kate (Blitar) meegenomen waar ze stierf in de armen van Eddy's vrouw – Nimah - in 1959.

KATE 4-3-1971.

LIEVE ERNA & HANS.

JULIE BEIDE BRIEVEN VAN POS DATUM
18-2-1971 HEBBEN WIJ MET BLIJDSCHAP
ONTVANGEN.

JE BRIEF MET FOTO'S HEB IK NIET
ONTVANGEN 'T IS JAMMER ^{JE DANKT MET} ^{JE LEVEN EN MIDDEL} WEL
ALS JE EEN BRIEF MET FOTO'S STUURT,
STUUR DAT PER AANGETEKEN DAN
ONTVANG IK ZEKER.

EN SELAMET ULANG TAHUN (VERJAARDAG)
VAN DONALD 26-2-1971.

IK DANK ONZE LIEVE HEER DAT
JE GEZONDE KINDEREN HEBT GE-
KREGEN. LAAT MAUREEN NOOIT
LLEEN NAAR JE MOEDER GAAN. ZIJ
S NOG TE JONG, 'T IS WEL VIJF MINUTEN
OP EN VEILIGHEIDS HALVE BETER
MET EEN GELEIDER.

WIJLEN
JIANG HEEFT EEN KWAAL IN HAAR
SUIK. TOEN ZIJ NOG IN SEMARANG
AT HEEFT JE VADER DE DOKTER
ATEN KOMEN OM WIJLEN JIANG
E LATEN ONDERZOEKEN MAAR ZIJ
IET ALS ZIJ LAST HEEFT VAN
IE KWAAL KAN ZIJ MOEILIJK
DEM HALEN

OEN JULIE NAAR HOLLAND GINGEN

WORD 'T WAT ERGER.

EN ALS ZIJ IJKT DAN ROEP ZIJ JANTJE.
ERNA. ROBBY.

TOEN HEB IK WIJLEN JIANG NAAR
KATES GEBRACHT WANT IN SEMARANG
HEEFT ZIJ NIEMAND DIE VOOR HAAR
GOED KAN VERLORGEN.

TOEN ZIJ IN KATES LAT GING 'T
GOED MI KREEG EEN GOEDE EET-
LUST. WIJ ZIJN ALLEMAAL BLIJ DAT
ZIJ IS BIJGEKOMEN EN IEDER MORGEN
GAAT ZIJ MET NIMAH (ETANTE) EN KIN-
DEREN WANDELEN.

EN DIE KWAAL KOMT ZELDEN OP
EN ALS IK THUIS KOMT DAN VRAAG
ZIJ NO.1. HOE 'T MET JULIE GAAT
DAN VRAAG ZIJ ALTIJD KUNNEN
ZIJ MI NOOIT OPZOEKEN

DAN ZEG IK ALTIJD. MAMA NJANG
SABAR BARANG KALI BESOH. BE.
SOH KAKO JANTJE - ERNA. ROBBY
SUDAH BESAR. BISA DATENG
KESINI DI KATES. LIAT MAMA
SAJA HAREP TUAN ALLAH SUKA
TUKUNG.

DUS U MOET MAAR GEDULDIG
ZIJN MISSCHIEEN ALS JANTJE - ERNA
EN ROBBY AL GROOT ZIJN.
KOMEN U KLEIN KINDEREN U

Fotocollage van Willy, Lieke en kleinkinderen Tjang wordt in 2019 op haar graf geplaatst.

Vele jaren later hebben Eddy's kleinkinderen via sociaal media contact gezocht met Lieke's kleinkinderen naar aanleiding van de naam Hoemakers door een foto te plaatsen van het gezinnetje Hoemakers in de jaren 50 met als tekst 'our family in Holland'. Het was een foto van het hele gezin Hoemakers gemaakt eind jaren vijftig, zelfs Hans - toen verloofde van Erna- staat op de foto!

Erna met Anne op schoot, Aukie op schoot van Hans, staand Rob, Jan met Judy op schoot. De oudste zoon van Lieke, Jan, was de gezinssituatie ook enigszins beu en had zich ingeschreven om te varen op de grote oceanen en bleef geruime tijd weg van huis, maar hij schreef wel regelmatig een ansichtkaart om de thuisblijvers ervan op de hoogte stellen waar hij was. Hij was Willy erg dankbaar en accepteerde hem als zijn vader temeer daar Willy hem zodanig verzorgd had toen de kleine Jan gangreen had in Indië en de dokter adviseerde het been te amputeren; Willy was destijds ziedend met dit advies en besloot zelf voor zijn zoon te zorgen. Met enige kennis van zaken verbond Willy Jan dagenlang elke dag maar weer met schone doeken en kruiden, waaronder kurkuma en langzaam aan herstelde de kleine Jan.

Erna en Jan in de jaren 60.

Na het varen ging Jan bij een Indische familie in Amsterdam in de kost, en werkte hij als monteur bij Fokker in Amsterdam. Met heel veel moeite zorgde hij ervoor dat er een oude zwarte piano van Duitse makelij aan de Taurusstraat 13 kwam te staan, deze piano zou veel vreugde brengen in huize Hoemakers en Willy was de koning te rijk. Met de jaren die verstreken zou Jan, nadat hij trouwde met Frieda, steeds een beetje vanuit het westen door verhuizingen naar het oosten verschuiven om uiteindelijk ook dicht bij de familie te wonen in Enschede. Jan en Frieda bleven kinderloos, maar waren voor de hele familie een anker toen Lieke en Willy nog leefden, maar ook toen deze niet meer leefden. De familie kwam regelmatig bij Jan en Frieda thuis, het was altijd een gezellige bende en Jan kon – geleerd van Lieke – erg goed koken. Ook had hij creatieve genen meegekregen van zijn vader Johan, Jan kon goed schilderen, maar ook hout bewerken. Hij had een geduldige houding in het maken van zijn creaties terwijl hij zelf behoorlijk temperamentvol was. Echter vanaf zijn 36e kampte hij met verschillende ziekten en net zoals Willy was hij de eeuwige optimist, hij klaagde nooit over pijn, maar had het wel terdege. Hij kon jou zelfs opbeuren als je in de put zat of het even niet zag zitten en je kon goed met hem praten. Echter op zijn 67e was het lichaam op, zijn geest in zijn geheel nog lang niet. Het was in die laatste week van zijn leven dat hij zijn eigen begrafenis en uitvaartdienst organiseerde, hij gaf aan welke muziek hij wilde hebben, wat de teksten zouden worden voor een kerkdienst. De kerkdienst zou verzorgd worden door Rob en Anne, maar uiteindelijk heeft Rob het kunnen doen. Hij wist wat hij als tekst op zijn grafsteen wilde; de grafsteen was een eigen creatie van hem die in opdracht zou worden gemaakt. Die laatste week van zijn leven stond in het teken van eten en drinken en gezellig samenzijn, iedere avond van die week werd door een broer of zus of een aangetrouwde wel iets lekkers gemaakt of meegenomen. Elke avond van die week bleven de broers en zussen bij hem tot hij ging slapen, zij hielden zijn handen vast, baden samen voordat ze huiswaarts gingen om de volgende dag weer de avond met hem door te brengen. In het bijzijn van alle broers en zussen en aangetrouwden, Judy en Aukie daargelaten, waren ze bij zijn overlijden. Rob waste zijn broer toen deze gestorven was en de zussen en schoonzus waren bezig hem mooi te maken voor de kist, want hij had al van te voren aangegeven dat hij met een glimlach in de kist wilde liggen. Hij wist wat hij als tekst op zijn grafsteen wilde; de grafsteen was een eigen creatie van hem die in opdracht zou worden gemaakt. De tekst was als volgt:

Een Misverstand

Ik was te Cadzand aan het strand

Getuige van een misverstand

Toen ik twee golven hoorde spreken

Precies voordat ze zouden breken.

De ene riep: "Het is gedaan,

we zullen hier te pletter slaan!"

De ander zei beslist: "Welnee, je bent geen golf, je bent de zee"

(Heine Stufkens)

Rob was de grote broer voor de kleintjes; Aukie, Judy en Anne. Hij was altijd in de weer om de kleintjes het naar de zin te maken en was als een kleine papa voor ze. In de buurt hadden de Nederlandse kinderen al gauw in de gaten dat Aukie en Judy niet helemaal normaal waren, nou ja en Anne die liep erbij, die was zeker ook niet normaal. Ze liepen vaak met zijn drietjes op weg naar speelkameraadjes of gewoon om te spelen. Vaak werden ze venijnig geplaagd, maar dan was altijd grote broer Rob die ze hielp.

Een gebeurtenis werd een nachtmerrie die herhaaldelijk 's nachts bij Anne opkwam en waarvan ze pas later realiseerde dat dit werkelijk gebeurd was. Het was zomer en samen met haar zus en broer liepen ze door de wijk en ze werden uitgejouwd door de Nederlandse kindertjes, maar ze waren het enigszins gewend en met zijn drieën waren ze sterk. Ze bleven gewoon lekker doorlopen om te spelen bij de speeltuin waar achter een klein bosje was waar je kon lopen. Alsmat werden ze geplaagd door de andere kinderen en ze besloten in het bosje te gaan wandelen, echter de paadjes in het bos waren aan de zijanten bezaaid met brandnetels. De drie werden in een fuik gedreven en stonden voor een grote haag van brandnetels toen een jongetje Aukie in de brandnetels duwde. Het deed hem pijn, want hij had een korte broek aan en de brandnetels hadden vrij spel met die blote benen. Het was tenslotte zomer en ook Anne en Judy hadden jurkjes aan en blote benen. Aukie kwam er snel uit, maar werd er weer in geduwd en toen begonnen de andere kinderen, een stuk of vijf ook Anne en Judy in de brandnetels te duwen. Telkens als ze eruit kwamen werden ze er weer ingeduwd, keer op keer en de andere kindjes lachten om de drie kindjes Hoemakers die huilden van de netelige pijn, maar ook van de gemeenheid van dit alles. Al huilend werden ze steeds

maar weer in die brandnetels geduwd en hun benen waren nu vol met blaren, totdat Rob ten tonele verscheen en de kinderen wegjoeg en de drie kleintjes meenam naar huize Hoemakers.

Rob was een goede leerling, maar had de HBS na 3 jaar al gezien en ging aan het werk in de textiel. Willy kon niet anders doen dan net zoals bij Jan en Erna, Rob los laten en zijn gang laten gaan. Rob werkte hard en voorzag vaak in nieuwe meubels of voorzieningen in huize Hoemakers, indien nodig. In tijden van Sinterklaas of Kerst werden de cadeautjes vaak door Rob betaald, dat deed hij vrijwillig, noch Willy noch Lieke hebben dit ooit aan hem gevraagd. Hij vond het vanzelfsprekend dat bepaalde extra uitgaven hij wel kon betalen van zijn salaris.

Willy zelf speelde regelmatig piano, maar kon alleen uit zijn hoofd spelen, hij was niet altijd trefzeker, maar er was muziek thuis, dat was het belangrijkste. Er werd in huize Hoemakers altijd klassieke muziek gedraaid, want Willy vond dat de basismuziek waar alles vandaan komt.

Willy wilde zijn eigen muzikaliteit overbrengen op zijn kinderen en begon Rob pianolessen te geven die aanvankelijk serieuze plannen had, maar de tijd was de tijd van de rock & roll en country. Indische jongeren groeiden al in Indonesië op met deze muziekstijl die via de Australische en Amerikaanse zenders al jaren te horen waren. In elk Indisch gezin was wel een gitaar te vinden en met de komst van de Beatles in de jaren 60 koos Rob later voor de gitaar. Dat mocht van Willy, maar hij zou klassiek gitaar gaan spelen, want het moest serieus aangepakt worden, de opkomende popmuziek was in huize Hoemakers uit den boze.

Rob speelt nog steeds gitaar en heeft lang de muzikale omlijsting gedaan voor christelijke bijeenkomsten.

Ja, toen Rob voor gitaar koos, was Anne de volgende in de rij om pianolessen aan te geven. Op haar zesde jaar begon hij haar spelenderwijs wat te laten pingelen op de piano en kort daarna gaf hij haar wekelijks les tot ongeveer haar 10e jaar, daarna ging ze naar een professionele pianolerares. Het mooiste is dat zowel Rob en Anne nog steeds muziek maken.

Gelovig als Willy en Lieke beiden waren, gingen ze niet naar de kerk. Willy zelf was voor de Tweede Wereldoorlog actief geweest in het Leger des Heils en had daar goede ervaringen mee. Verder was hij daarvoor vaak in Magelang Java bij Pa van der Steur geweest, een zendeling die zich over ruim 7.000 verwaarloosde kinderen ontfermde, het waren allemaal niet erkende kinderen geboren uit Europeanen en Indische moeders.

(https://nl.wikipedia.org/wiki/Pa_van_der_Steur)

Klaarblijkelijk heeft hij ook daar Eddy, broer van Lieke, leren kennen, die later zijn zwager zou worden.

Aukie, Judy en Anne gingen toen ze nog klein waren zondags naar de plaatselijke Leger des Heils op de wijk Tweekelerveld, de bijeenkomst vond elke zondag plaats in de T. Van de Blinkschool aan de Olieslagweg. Lieke bad alle avonden voor het slapen gaan en las elke morgen haar dagelijkse christelijke kost in de vorm van een scheurkalender die ook een verwijzing gaf naar de tekst in de bijbel. Voor Willy was de bijbel het boek der boeken en daarnaast las hij erg veel, voornamelijk astronomie had zijn interesse. Leergierig als hij was, begon hij met een cursus Engels, waar hij daarvoor nooit de gelegenheid voor had gehad, om jaren later zelfs met de NASA te kunnen corresponderen. Naast het Leger des Heils en het thuis lezen van de bijbel hadden ze contact met een kleine kerkgroep die wekelijks bijbel studies organiseerden, ook huize Hoemakers werd hier voor gebruikt en dan werd het kleine huis bevolkt met nog eens 15 man die allemaal ernstig de bijbel bestudeerden en daarnaast christelijke liederen zong, daarbij begeleid door Willy op de piano en die niet helemaal trefzeker was.

In die kleine volksbuurt van ongelovigen werd dit allemaal getolereerd, omdat Lieke en Willy beiden zo bijzonder waren en gerespecteerd werden, maar Rob schaamde zich hiervoor en helemaal tegenover zijn jeugdvrienden; geef hem eens ongelijk als je jong bent. Hij zou zich later moeten vergewissen van een goede kennis van de bijbel en zou zich moeten bekeren om zijn jeugdliefde Jolanda te mogen trouwen! Dit ging gepaard met veel moeite, omdat hij zich aanvankelijk niet openstelde voor het geloof. Rob en

Jolanda trouwden en kregen uiteindelijk drie kinderen: Martijn, Arnoud en Marjolein. Echter de oudste Martijn overleed door een noodlottig ongeval al op negentienjarige leeftijd. Gelukkig hebben Willy en Lieke dit beiden niet meer meegemaakt, maar het leek of de geschiedenis zich herhaalde, ook Lieke had Alfredo verloren. Rob en Jolanda, net zoals Lieke en Willy, zijn beiden zeer gelovig, het verlies bleef een wond die af en toe weer opengaat en altijd aanwezig zou blijven, maar ze vonden veel troost bij elkaar en in het geloof.

De beide zusjes Judy en Anne gingen gezamenlijk naar de kleuterschool, maar al gauw werd Judy daar weggehaald, omdat ze niet geschikt was voor het reguliere onderwijs. Die scheiding van beide zusjes is lang bij Anne blijven hangen en lange tijd kon Anne moeilijk accepteren dat Judy duidelijk anders was.

Judy werd geplaatst in het speciale onderwijs, hetgeen jammer was, want ze had zich beter kunnen ontwikkelen als de omstandigheden daartoe aanwezig waren, maar in de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog was alles moeizaam en pas jaren later werden verstandelijk beperkten en hun familie van overheidswege beter begeleid. Inder tijd trof Willy wel een regeling dat zowel Judy als Aukie in een gezinsvervangend tehuis zouden komen, wanneer Lieke en Willy niet meer in leven zouden zijn. Na de dood van Willy, ging Judy al in de weekenden naar huis en was ze doordeweeks in zo'n opvanghuis, het was altijd moeizaam om haar weer na het weekend daar naar toe te brengen, maar het was beter zo. Judy werd een vrouw, die niet voor zichzelf kon opkomen, kortom niet zelfredzaam was, maar toch – weliswaar onder begeleiding – ging Judy lichte inpakwerkzaamheden doen voor bedrijven in Enschede via het gezinsvervangend tehuis. Ze praatte honderduit als je haar bezocht, maar uiteindelijk kon ze de druk niet aan. Haar werk veranderde in vier dagen in de week bezig zijn met kleine creatieve dingen, zoals kleden knopen, een beetje haken e.d. Die creatieve spulletjes worden nu nog verkocht op de jaarlijkse Kerstmarkt verzorgd door de zorginstelling.

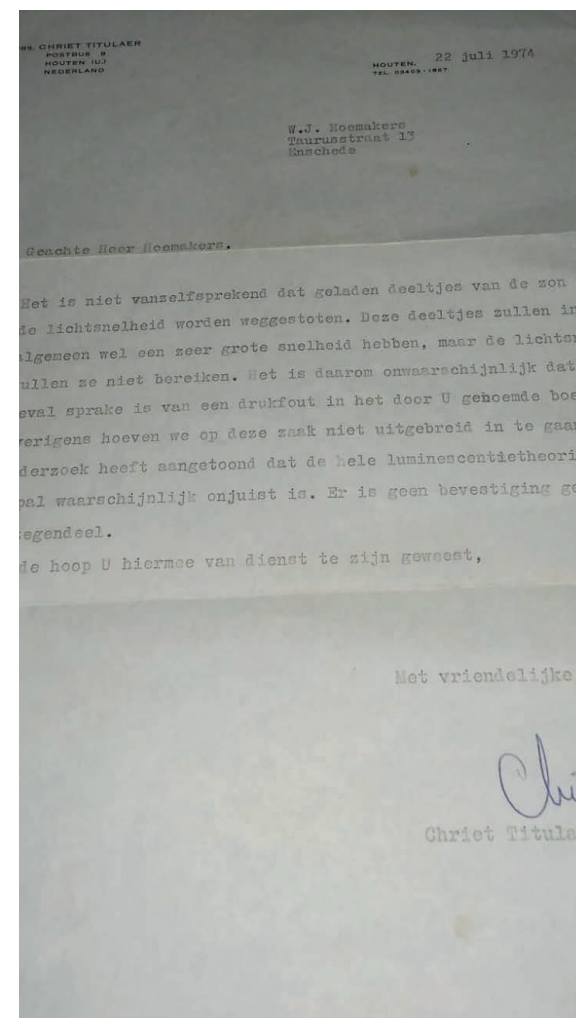
Aukie ontwikkelde zich ook traag en ging naar het Bijzonder Laag Onderwijs, ook hij was een probleemkindje waarvan Lieke later zou zeggen dat ze nooit kon sterven omdat ze deze twee bijzondere kinderen niet alleen kon laten. Menig keer uitte ze dat het twee nagels aan haar doodskist zijn. Aukie werd een klein zwervertje dat onverzorgd door de straten liep, altijd was hij verkouden en de snot liep altijd uit beide neusgaten naar

beneden. Hij werd een speelbal voor andere jongens van zijn leeftijd, maar hij kon zich op één of andere manier goed weren. Echter toen hij zich bevond op de verkeerde plek en de verkeerde tijd, werd de Kinderbescherming erbij geroepen en moest hij naar een speciaal tehuis voor moeilijk opvoedbare kinderen in Ermelo op de Veluwe. Het was zo triest dat hij daar belandde, maar noch Willy noch Lieke konden hier iets aan doen. Eens in de maand kwam hij vrijdagavond thuis als een net heertje om zondagavond weer als een zwervertje terug te gaan. Vrijdags kwam hij netjes in pak aan, de kousen strak in de schoenen, het overhemd niet uitpuilend uit zijn broek, zijn haren netjes gekamd, kortom om door een ringetje te halen. Zondagavond was hier allemaal niets meer van te zien, zelfs zijn sokken zaten niet goed in de schoenen, hoe dit allemaal veranderde binnen die paar dagen, blijft een raadsel. Noch Lieke of Willy of zussen en broers konden dit veranderen. Maar ook daar kwam een eind aan en weldra zou hij werk krijgen bij de toenmalige grootste werkgever van de stad; de sociale werkplaats. Hier ontwikkelde hij zich als een harde werker, die zelfs wat bijscholingen in de metaal ging doen. Hij bleef tot Lieke's dood bij Lieke wonen en zou Rob op die bewuste dag bellen, omdat zijn moeder maar niet wakker werd en niet uit de slaapkamer kwam; echter hij durfde niet te kijken. Gelukkig had Willy een gezinsvervangend tehuis geregeld voor hem en via een grote zorginstelling, kwam hij met gelijken te wonen middenin een andere woonwijk, daarbij wekelijks gecontroleerd door de zorginstelling. Na vele wisselingen in woningen met gelijken, kwam Aukie in een kleinschalige zorginstelling terecht. Dit soort zorginstellingen die maar een beperkt aantal cliënten hebben en doelbewust kleinschalig willen blijven kwamen pas veel later op de zorgmarkt. Eindelijk was hij op zijn plaats, hier voelt hij zich senang.

Willy

Willy had de laatste weken van zijn leven volop genoten van Martijn, zijn tweede kleinzoon, echter de tijd was onontkoombaar, hij had de nodige transfusies voor de leukemie gehad om de tijd te rekken om te blijven leven. Het was zijn tijd en dat heeft hij geweten, hij wist wat er gaande was. In het ziekenhuis was het Rob die hem de ogen sloot opdat hij eeuwig kon rusten. Met Willy ging een aimabele man heen, die altijd bereid was om naar je te luisteren, maar bovenal was het de man, die alles over had voor zijn vrouw en kinderen, die een warm huis creëerde met alleen liefde, genegenheid samen met zijn vrouw Lieke die dan voor de inwendige mens zorgde. Hij bleef de optimist in hart en nieren met zijn gebreken; moeilijk horen, slecht zicht en slecht ter been.

Een autodidact die zichzelf had leren schaken en won van menig universiteitsstudent die meende van Willy te kunnen winnen. Zelfs de kinderen hebben nooit van hem kunnen winnen met schaken in het geval ze individueel met hem speelden, alleen die ene keer toen spanden Anne en Rob samen in een spelletje en verloor hij. Hij is er nooit achter gekomen. Willy was zelf de eeuwige student, die zichzelf Engels leerde, maar die ook altijd op de hoogte wilde blijven van alles, een echte nieuwswijk. Later had hij een abonnement op twee Engelstalige magazines, te weten Time magazine en National Geographic. Naast de dagelijkse krant bleef hij ook elke dag lezen in de bijbel. Ook had hij zich opgegeven voor een cursus natuurkunde van Teleac in 1974 en vroeg drs Chriet Titulaer om inzicht in bepaalde moeilijke astronomische onderwerpen.

Met hem ging een heleboel kennis het graf in. Met zijn begrafenis waren er ca. 25 auto's die de lijkauto volgden van de kerk naar de begraafplaats. Er waren veel mensen die hem de laatste eer betuigden en toen de menigte daar allemaal stonden bij het kleine gebouwtje wat diende als koffiekamer, bekeek Lieke al die mensen met gepaste trots. Op zijn steen staat; Via Dolores, Via Triumphalis. Het was zijn lijfspreuk, hij had veel moeten lijden, maar uiteindelijk had het lijden hem naar triomfen gebracht, vond hij. Door zijn onuitputtelijke optimisme kon hij het lijden weerstaan en door die kracht had hij triomfen gebracht zoals Lieke trouwen, naar Nederland komen met de hele familie, kleinkinderen krijgen. In een notendop: een gezellig en warm thuiskomen aan de Taurusstraat 13.

Lieke vond de dood van Willy de gelegenheid om de gespaarde tranen wèl te laten en dat is ook de laatste keer dat de kinderen haar zagen huilen. Ze kon zich aardig redden na de dood van Willy en zij bleef de vrouw die rotsvast geloofde in haar Schepper. Ze had de zorg van Aukie nog en dat was toch goed voor haar. Ze bleef lekker koken en als ze dacht dat het weer tijd was om iedereen in huize Hoemakers te zien, belde ze een ieder op om te zeggen wat ze ging koken. Nou daar kwamen de kinderen wel op af, het bleef een gezellige boel met zijn allen en wat konden ze allen hiervan genieten. Natuurlijk ging dat altijd gepaard met de nodige babbels van toen aan de Taurusstraat, want inmiddels was Lieke verhuisd naar een benedenhuis van een duplexwoning aan de Van Limborchstraat ook op Tweekelerveld, en waar ze warempel zelfs in de tuin ging zitten. Anne en Rob kwamen geregeld in de lunchpauzes van werk even een hapje halen aan de Van Limborchstraat omdat ze in de buurt werkten, om vervolgens met heerlijke Indische geuren weer op hun werk te verschijnen.

Lieke

Lieke was moe, een rare vermoeidheid kwam over haar lichaam en ze nam zich voor om vroeg naar bed te gaan. Ze besprenkelde nog gauw een zakdoekje met haar lievelingslotion eau de cologne (4711) en genoot van die heerlijke frisse geur. Ze hield het zakdoekje strak geklemd in haar hand en deed haar vesper, ze dommelde wat totdat een pijnlijke steek om haar borst sloeg, maar daarna overging in een behaaglijke warmte. In de verte zag ze Willy staan met naast hem Johan en tussen hen in Alfredo, beiden mannen hielden Alfredo aan een hand, ze stonden in een enorm wit licht waar een warme en zuigende kracht vandaan kwam. Ze zwaaiden naar haar en wenkten haar om naar hen toe te komen. Lieke zou nog een kleinkind en achterkleinkinderen krijgen, maar daar kon ze niet op wachten. Het enige wat nu telde is dat Willy, Johan en Alfredo op haar wachtten in een mooi wit licht en daar moest ze nu naar toe.

De volgende morgen peuterde Erna met veel moeite het zakdoekje uit de ooit zo krachtige hand van Lieke.

Koosnaampjes die Lieke aan al haar kinderen
had gegeven zelfs aan één kleindochter.

Jan - Jankepalematjan

Erna - Chepreng Erno

Rob - Bietegnon

Aukie - Oechingang

Judy - Oenemenoeete

Anne - Pioet

Maureen (1e kleinkind) : Noet

